

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЯВИЩА В
УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 603 групи

Ілащук Ірина Іванівна

Керівник:

Доктор політичних наук,

доцент **Макар В.Ю.**

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.
Зав. кафедрою _____

Чернівці – 2023

Анотація

В кваліфікаційній роботі здійснено коректний аналіз міграційної кризи в Україні після воєнного вторгнення Росії в 2014 році. Визначено внутрішні та зовнішні фактори, які вплинули на зростання міграційних потоків, їх соціальні та економічні наслідки, розглянуто роль урядових і міжнародних інституцій у вирішенні цієї кризи. Автор простежив вплив повномасштабної війни на міграцію українців, провів комплексний аналіз міжнародного правового статусу біженців з України в світі.

Ключові слова: біженство, військова агресія, Європейський Союз, міграційна криза, міграція, ООН, російсько-українська війна, статус біженця, тимчасовий захист, Україна.

Summary

The qualification work reveals a correct analysis of the migration crisis in Ukraine after the military invasion of Russia in 2014. It emphasizes the internal and external factors that influenced the growth of migration flows, their social and economic consequences, and the role of governmental and international institutions in solving this crisis. The author describes the impact of the full-scale war on the migration of Ukrainians, and traces a comprehensive analysis of the international legal status of refugees from Ukraine in the world.

Keywords: Russian-Ukrainian war, refugee, migration, temporary protection, refugee status, migration crisis, European Union, Ukraine, UN,

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ І. І. Ілащук
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження кваліфікаційної роботи.....	7
1.2. Джерельна база та стан розробки проблеми	13
Висновки до розділу I.....	21
РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	22
2.1. Міжнародно-правовий статус біженців.....	22
2.2. Механізми захисту прав біженців в світі	34
Висновки до розділу II.....	44
РОЗДІЛ III. ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ НА МІГРА- ЦІЮ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	46
3.1. Міграційна криза: масштаб, економічні наслідки і шляхи подолан- ня.....	46
3.2. Соціальний статус, права та захист українських біженців за кордо- ном.....	55
Висновки до розділу III	69
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
SUMMARY	87

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міграційні явища та їх вплив на суспільство завжди привертала увагу вчених та дослідників. В сучасному світі, з його зростаючими конфліктами та геополітичними змінами, міграційні процеси стають ще більш актуальними. Однією з країн, яка опинилася в центрі уваги внаслідок різкого зростання міграційних потоків, є Україна. Держава, знаходячись на перетині політичних та економічних трансформацій, стає свідком значущих подій, які впливають на життя її громадян. Один із ключових аспектів, який варто розглядати в цьому контексті, — це роль внутрішніх та зовнішніх факторів у формуванні ситуації біженства. Політичні нестабільності, військові конфлікти та економічні труднощі стають джерелами напруги, що призводять до масового переселення населення. Події лютого 2022 року, пов'язані з військовою агресією Росії та повномасштабним нападом на Україну, стали найбільшою катастрофою XXI століття та найжорстокішою війною на європейському континенті з часів Другої світової війни, яка своїми масштабами та наслідками несе величезний вплив на світові політико-економічні відносини. Величезні масштаби воєнних дій, масові руйнування та гуманітарна криза призвели до того, що мільйони українців були змушені залишити свої будинки та шукати притулок в сусідніх країнах та далеко за їх межами. За оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на жовтень, 2023 року кількість українців, які виїхали з України з початку повномасштабної війни, становить понад 6,2 млн осіб. Ефективна державна політика в галузі біженства визначається необхідністю забезпечення захисту та підтримки для тих, хто шукає притулок. Україна здійснює кроки для розробки законодавства, яке регулює статус біженців та надає їм необхідні права. Проте, існують виклики у забезпеченні адекватного захисту та ресурсів для біженців. Міжнародна співпраця грає ключову роль у вирішенні проблеми біженства в Україні. Участь міжнародних гуманітарних організацій,

партнерство з іншими країнами та спільні зусилля є важливими для забезпечення ефективної допомоги та розв'язання гострих ситуацій. Проблема біженства — це комплексне явище, яке стикається з різними труднощами на різних рівнях, починаючи від індивідуального рівня біженців і закінчуючи міжнародним рівнем співпраці. Актуальність дослідження зумовлена сучасними міграційними викликами, які спричинені війною в Україні, необхідністю з'ясувати правовий статус вимушених біженців з України та визначити наслідки і загрози міграційної кризи.

Мета дослідження. На основі міжнародно-правових і національних законодавчих документів, новітніх публікацій вітчизняних і зарубіжних вчених здійснити коректний аналіз міграційної кризи в Україні після воєнного вторгнення Росії в 2014 році. Визначити міжнародно-правовий статус біженців з України в світі, проаналізувати внутрішні та зовнішні фактори, які вплинули на зростання міграційних потоків, їх соціальні та економічні наслідки, та розглянути роль урядових і міжнародних інституцій у вирішенні цієї кризи.

Завдання дослідження поставлені з урахуванням мети, для її досягнення необхідно:

- з'ясувати сутність біженства як явища сучасних міжнародних відносин;
- оглянути механізми захисту прав біженців в світі;
- простежити вплив повномасштабної війни на міграцію українців;
- проаналізувати соціальний статус, права та захист українських біженців за кордоном;
- охарактеризувати міграційну кризу в Україні, її масштаб та економічні наслідки.

Об'єктом дослідження є проблема біженців та переміщених осіб у світі.

Предмет дослідження — проблема біженців як соціально-політичного явища в Україні.

Методи дослідження. Для дослідження теми біженства як соціально-політичного явища в Україні було застосовано ряд загальнонаукових та спеціальних методів. Загальнонаукові методи було використано під час розгляду міжнародно-правового статусу біженців в світі. Аналітичний метод та метод аналізу документів були використані для збору, обробки та систематизації наукової інформації та літературних джерел, дотичних до теми магістерської. Системний метод допоміг систематизувати головні проблеми прав біженців в сучасному світі. Ретроспективний та порівняльний методи застосовувалися у ході визначення механізмів захисту прав біженців в світі. На основі аналітико-синтетичного та прогностичного методів досліджувались причини та наслідки міграційної кризи в Україні, а також шляхи її подолання.

Апробація. Оpubліковано статтю на тему: «Актуалізація питання біженства в сучасних умовах: виклики та перспективи» у збірнику XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених.

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків та списку використаних джерел. У вступі обґрунтована актуальність обраної теми, визначені об'єкт та предмет дослідження, його мета та завдання, окреслені використані у ході дослідження методи. Перший розділ присвячений теоретико-методологічним засадам дослідження. У другому розділі проаналізовані міжнародно-правовий статус біженців та механізми захисту їх в сучасному світі. Третій розділ присвячений впливу повномасштабної війни на міграцію українців, а також охарактеризовані соціальний статус, права та захист українських біженців за кордоном. У висновках узагальнені результати дослідження. Список використаних джерел складається із 84 позицій. Загальний обсяг дослідження складає 90 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Теоретико-методологічні засади дослідження кваліфікаційної роботи

У сучасному світі жодна держава не може уникнути масового переміщення населення через різні причини, такі як збройні сутички, природні катастрофи, етнічні конфлікти, суспільні протистояння та порушення прав людини. Це явище призводить до нестабільності на міжнародному рівні та підриває ідею безпеки і політичного управління державами, як головними учасниками міжнародних відносин. «Виникнення феномену примусового переміщення населення призвело до зростання числа біженців, яке стало ключовою особливістю сучасного світу. Криза біженців це, фактично, криза всього людства»[11, с. 62-63].

Питання щодо біженців стало однією з центральних проблем у міжнародній політиці, і воно вже не стосується окремих держав, а загалом міжнародної спільноти, яка повинна знайти рішення цієї проблеми.

Міжнародне законодавство, спрямоване на захист прав біженців, пройшло великий шлях розвитку. Адже з часів Другої світової війни, було прийнято велика кількість документів, які регулюють не лише права біженців, а й загальні права людини та гуманітарні стандарти. «Протягом часу права біженців злилися з більш широкими рамками гуманітарного та правового права людини, а також інших галузей міжнародного права, з якими вони спочатку були відокремлені»[82, с. 45-50].

Зрозуміло, що право біженців повинно бути нероздільною складовою прав людини, оскільки його мета - захист особистості, особливо вразливих категорій осіб. Однак у багатьох випадках розмивання цих прав не виявляється ефективним для реального захисту біженців. Тому міжнародне

законодавство, що стосується захисту осіб, які були вимушено переміщені, повинно систематично оновлюватися, щоб враховувати сучасні виклики та зміни у світі. Ці оновлення мають враховувати нові аспекти, такі як кліматичні або екологічні біженці, які виникають внаслідок раптових змін у кліматі, що призводять до переміщення людей.

Термін екологічне біженство існує доволі недовго. Наразі відсутні конкретні норми та термінологія в законодавстві, що ускладнює процес захисту екологічних біженців[38, с. 12-39]. Міжнародне право біженців визначає процедури та засади для тих, кого вважають біженцями або шукачами притулку. Головною метою є забезпечення захисту цій групі осіб у випадку, якщо їхні держави походження не можуть або не хочуть це робити.

Нормативно-правова база для захисту біженців була закладена Женевською Конвенцією 1951 року[42] про статус біженців та Протоколом 1967 року [5]. Женевська Конвенція 1951 року є основним документом міжнародного права біженців і залишається універсальним і точним інструментом для захисту цієї вразливої категорії населення. Ця Конвенція встановлює термін біженець та визначає принцип, згідно з яким біженця не можна без його згоди відправляти назад на територію, де його життю чи свободі може загрожувати небезпека. Вона також встановлює обов'язки держави, яка відповідає за дотримання прав, свободи та безпеки самого біженця.

Початково термін біженець застосовувався по відношенню до осіб, які набули статус біженця до 1 січня 1951 року, і країни, які брали безпосередню участь у створенні Конвенції, повинні були дійти згоди буде вона застосовуватися лише до Європи або й інших частин світу[42]. Проте після 1951 року кількість біженців зростає, і стало очевидним, що необхідно виходити за межі як територіальних, так і часових рамок Конвенції. Це стало причиною, що був прийнятий Протокол 1967 року[5], який, хоча він не є одним цілим з Конвенцією, проте тісно пов'язаний, тому що він анулює географічні та часові обмеження. Держави, які приєднуються до Протоколу,

згодні застосовувати основний зміст Конвенції до осіб, на яких поширюється визначення біженець, без будь-яких обмежень у часі та просторі. Ця Конвенція та Протокол є основними документами у сфері захисту прав біженців і представляють собою важливий інструмент у глобальному інституті притулку. Вони мають недискримінаційний і універсальний характер та втілюють основні цінності, на яких ґрунтується захист прав біженців.

Загалом, Конвенція та Протокол охоплюють три аспекти, а саме: визначення статусу біженця, а також умови припинення цього статусу та виключення з нього; норми, що регулюють правовий статус біженців у країні притулку, включаючи їхні права та обов'язки, в тому числі обов'язок дотримання законів та правил цієї країни, а також забезпечення захисту від незаконного виселення; визначення зобов'язань держав, у тому числі співпраця з УВКБ ООН, у виконанні обов'язку контролювати дотримання положень Конвенції. [67, с. 892].

Крім згаданих двох документів про права біженців, існує інше важливе міжнародне законодавство, яке відіграє ключову роль у захисті прав біженців, а саме міжнародне законодавство з прав людини. У Всесвітній декларації прав людини 1948 року чітко вказано, що «усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах» [39]. Це висловлення визначає права біженців і осіб, що шукають притулок, відповідно до міжнародного законодавства з прав людини і чітко встановлених норм прав біженців.

Конвенція проти катувань 1987 року [43] та Конвенція про права дитини 1990 року [40] є такими інструментами. Конвенція проти катувань та інших форм жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність поводження є ключовим елементом міжнародного правового захисту біженців. Вона забороняє застосування катувань та інших форм жорстокого поводження з біженцями та особами, що шукають захист. Крім того, вона виключає можливість висилки або примусового повернення осіб, якщо

існують серйозні підстави вважати, що ці особи можуть стати жертвами катувань. Важливо відзначити, що ця Конвенція застосовується не лише до осіб, які офіційно визнані біженцями, і може допомогти особам, які перебувають у країнах, де немає окремих процедур для визначення статусу біженця. Крім того, на відміну від Конвенції 1951 року, положення Конвенції проти катувань про не відсилення є абсолютним і не допускає жодних обмежень або відступів від цього положення. Для здійснення контролю за дотриманням цієї Конвенції був створений Комітет проти катувань, і особи мають право подавати скарги до цього Комітету проти держав-учасниць.

Конвенція про права дитини є ще одним важливим інструментом з прав людини, який застосовується до всіх дітей, включаючи біженців і шукачів притулку. У цій Конвенції виокремлено чотири основні аспекти для поводження з дітьми, це включає принцип недискримінації, право на життя, на виживання і розвиток, а також право бути почутим. [40].

Конвенція про статус біженців містить ряд положень, які є особливо важливими для дітей біженців. Ця Конвенція визначає основні права, включаючи захист від зловживань, експлуатації та зневаги стосовно фізичного та інтелектуального розвитку, доступ до освіти, харчування та найвищого рівня здоров'я. Вона також гарантує право дитини на те, щоб не розлучатися з батьками проти їх волі, за винятком випадків, коли це відповідає інтересам самої дитини.

Конвенція також закликає до проведення процедур відновлення родини та гарантує право на особливий захист та допомогу від держави у випадках, коли дитина тимчасово або постійно втратила свою сім'ю. Кожна дитина, яка потребує статусу біженця чи є біженцем, має право на адекватний захист та гуманітарну допомогу для здійснення прав, що передбачені в Конвенції.

Гаазька угода 1957 року, що стосується моряків-біженців [34], застосовується до моряків, які перебувають у страху перед переслідуванням з різних причин, включаючи національність. Ця Угода вимагає однакового відношення з усіма моряками, незалежно від громадянства їхніх держав.

Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року [53] забороняє дискримінацію за ознаками кольору шкіри, раси, національного чи етнічного походження. Це може бути особливо важливим для тих, хто шукає притулку та біженців, які можуть бути об'єктами расової дискримінації та ксенофобії.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1976 року [55] встановлює недискримінаційний принцип та гарантує права, такі як право на життя, свободу та особисту недоторканність, право вільно переміщуватися всередині країни, захист від вигнання лише згідно з законом, та право на рівноправний захист. Він також забороняє тортури та жорстоке поводження з людьми.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1976 року [56] закріплює принцип недискримінації у сфері економічних, соціальних та культурних прав. Цей пакт визначає зобов'язання держав поетапно працювати над забезпеченням прав на прийнятний рівень життя, на найвищий досяжний ступінь фізичного та психічного здоров'я, а також на доступ до освіти для біженців і тих, хто шукає притулок.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [41] ставить завданням відмову від будь-якої дискримінації щодо жінок, яка прямо чи опосередковано призводить до відмови у рівному користуванні правами на рівні з чоловіками. Крім того, жорсткі випадки дискримінації жінок можуть бути розглянуті як переслідування відповідно до Конвенції 1951 року.

Міжнародна конвенція про захист осіб з інвалідністю 2008 року [51] вимагає від держав-учасниць забезпечувати безпеку та захист людям з інвалідністю в небезпечних ситуаціях, таких як збройні конфлікти чи надзвичайні гуманітарні ситуації.

Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2010 року [52] визнає насильницьке зникнення кримінальним злочином та вимагає притягнення до відповідальності. Конвенція також

гарантує захист від неприпустимого повернення до країни, де існує ризик насильницького зникнення.

Важливо враховувати, що існування держави та її суверенітет забезпечується тим, що держави повинні поважати суверенітет та територіальну цілісність інших країн і утримуватися від втручання в їхні внутрішні справи, відповідно до міжнародного права.

Коли ми говоримо про права людини, то зазвичай вони включають право на вільний виїзд з власної країни та право на в'їзд до будь-якої іншої країни. Однак, коли мова йде про біженців і вимушене переміщення, ситуація стає складнішою. Виїхати зі своєї країни та в'їхати в іншу для біженців часто є важливим викликом, оскільки держави мають право контролювати міграцію свого населення, і право на еміграцію людини не є автоматичним на міжнародному рівні.

Зміни в міжнародному законодавстві, які стосуються біженців і міграції, визначаються трьома ключовими аспектами: обсягом біженців на території країн, рівнем надання їм прав та рівнем солідарності між державами в їх захисті. Багато країн, які приймають біженців, намагаються обмежити їхню кількість, вводячи міграційні обмеження та блокуючи шляхи в'їзду. Солідарність між країнами часто відсутня, оскільки кожна держава керується власними принципами у прийнятті біженців і старається забезпечити стабільність на своїй території. Така тенденція до обмеження може порушувати суверенітет не лише особистості, але й суверенітет інших країн.

1.2 Джерельна база та стан розробки проблеми

Міграційні явища та їх вплив на суспільство завжди привертали увагу вчених та дослідників. В сучасному світі, з його зростаючими конфліктами та геополітичними змінами, міграційні процеси стають ще більш актуальними.

Вивчення проблем біженців стає важливою галуззю політології.

Одним із найвідоміших політологів в цій галузі є Олександр Бетц — професор політичних наук у Єльському університеті. Він спеціалізується на дослідженні глобальних проблем міграції та біженців. Однією з його важливих робіт є книга «Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement» (2013) [2], де він аналізує стратегії виживання біженців у світі.

Серед дослідників, які зробили важливий внесок у розвиток даної теми, слід назвати Джеймса Мілнера — професор політичних наук в Кінгс-коледжі Лондона та автор книги «Struggles for Citizenship in Africa» (2009) [16]. Він досліджує проблеми громадянства і біженців в Африці та їх взаємозв'язок з політикою. Сюзан Ф. Мартін — професорка міжнародних відносин та голова відділення біженців і міграції в Університеті Джорджтаун. Її робота зосереджена на міграційній політиці та захисті біженців. Однією з важливих її праць є «A Nation of Immigrants» [31]. Ця книга досліджує історію та вплив імміграції на Сполучені Штати. Вона дає уявлення про те, як іммігранти формували історію, культуру та економіку країни. Філіп Г. Гордон — колишній радник з національної безпеки Сполучених Штатів та професор політичних наук. Він досліджував міжнародну політику, включаючи міграцію та біженців, і написав численні статті та книги з цієї теми.

Найбільш відомими серед українських політологів та науковців, які досліджують проблему біженства є Олег Щербань — політолог, який вивчає глобальні проблеми міграції та біженців. Він також аналізує політичні та геополітичні аспекти цих процесів. Олена Проценко — політолог та експерт з прав людини, яка активно досліджує ситуацію біженців в Україні та їхні права.

Олександр Майборода — вчений, який вивчає політичні та соціокультурні аспекти міграції та біженців в контексті України та Європи. Відомою його працею є «Етнічність у міжнародній системі» [47]

Однією з країн, яка опинилася в центрі уваги внаслідок різкого зростання міграційних потоків, є Україна. Вторгнення Російської Федерації

на територію України у 2022 році стало подією, що має значний вплив на міграційні процеси в країні.

Вчені та дослідники з усього світу взялися за детальне вивчення цієї кризи, щоб зрозуміти її масштаб, вплив на суспільство та шляхи вирішення. Соціологи та антропологи досліджують, як міграційна криза впливає на соціальні структури, культурні практики та ідентичність людей. Для самих мігрантів, особливо тих, хто стикається з біженством або економічною нестабільністю, міграція може призводити до стресу та психологічних труднощів. Вони вивчають, які соціальні групи найбільше постраждали, як змінюються спільноти та як люди адаптуються до нових умов життя.

Політологи та експерти з міжнародних відносин аналізують, як конфлікт і міграційна криза впливають на відносини України з іншими країнами, а також на внутрішньополітичну ситуацію в країні. Економісти вивчають економічні наслідки міграційної кризи, такі як зміни на ринку праці, вплив на економічний зріст та розвиток різних регіонів. Психологи зосереджують увагу на вивченні психологічного впливу міграції та війни на постраждалих, особливо на дітей і молодь. Правозахисники та експерти з гуманітарного права документують порушення прав людини, пов'язані з конфліктом і міграцією, та працюють над тим, щоб привернути увагу світової спільноти до проблеми та знайти шляхи її вирішення.

Ці дослідження є вкрай важливими для розуміння повного масштабу кризи та розробки ефективних стратегій для допомоги постраждалим та відновлення суспільства [22]. Важливо відзначити, що міграційна криза в Україні має багато аспектів і вимагає комплексного підходу від різних галузей науки і практики.

Українські біженці за кордоном та внутрішньо переміщені особи є предметом досліджень для багатьох українських науково-дослідних установ. Серед них можна відзначити Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут соціології НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України та інші.

З початку російського вторгнення на територію України багато дослідницьких компаній, таких як Gradus Research, компанія «Оперативна соціологія», Соціологічна група «Рейтинг», Міжнародний дослідницький холдинг «4Service» і багато інших, разом із різними аналітичними центрами, такими як Аналітичний центр «CEDOS» і «Європа без бар'єрів», а також громадськими організаціями, проводять соціологічні дослідження серед українців, які були вимушені виїхати за кордон через російське вторгнення.

Ця проблематика також вивчається міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація з міграції (МОМ) та Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, а також різними закордонними інституціями, такими як Opinion Research Business (ORB), Норвезький інститут міських та регіональних досліджень (NIBR), Університет Осло Метрополітен (OsloMet), польська агенція EWL і багато інших [19]. Ці організації та інституції проводять дослідження та аналізують ситуацію біженців і переміщених осіб для зрозуміння та реагування на цю важливу проблему.

Українські дослідники активно займаються вивченням проблематики біженців та міграційної політики. Існують різні напрямки досліджень, які розглядають питання захисту прав цих осіб.

Першим напрямком є аналіз національного законодавства щодо прав біженців та виявлення недоліків у ньому. Дослідники спрямовані на вдосконалення законодавчої бази, щоб забезпечити біженцям належний захист. Другий напрямок досліджень стосується безпосереднього захисту прав і свобод біженців. Це включає в себе дослідження правового статусу біженців, їхніх прав на притулок, працю та інші аспекти. Третій напрямок – це аналіз правового регулювання міграційних процесів загалом. Науковці досліджують, як правові норми впливають на міграційні процеси в Україні та як їх можна вдосконалити для забезпечення ефективного контролю над міграцією. Четвертий напрямок – це питання адміністративно-правового статусу біженців. Дослідники аналізують процедури надання статусу біженця

та виявляють шляхи для поліпшення цих процедур.

Аналізуючи законодавчу базу України щодо біженців і міжнародні стандарти, науковці виявляють недоліки та пропонують шляхи їх подолання. Деякі дослідники також звертають увагу на те, що Україна має досвід захисту прав біженців ще з часів незалежності, і цей досвід може бути використаний для поліпшення сучасної системи захисту біженців [44, с. 363-386]. Важливість співпраці з міжнародними організаціями та дотримання міжнародних стандартів є ключовим для ефективності системи захисту біженців. Забезпечення особливого захисту для вразливих груп, таких як діти, жінки, та люди з особливими потребами є одним з головних аспектів у законодавчій базі.

Також важливою темою досліджень є визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. Дослідники вивчають поняття біженець в міжнародних та українських нормативних актах, а також розглядають різні категорії біженців у міжнародному праві. Це допомагає краще розуміти правовий статус цих осіб та забезпечити їхні права та свободи.

Важливо зазначити, що в контексті міграційної кризи внаслідок російсько-української війни, дослідження вказаних напрямків мають велике значення для забезпечення належного захисту прав та інтересів біженців. Міграційна криза, яка виникла внаслідок російсько-української війни, є однією з найбільших глобальних міграційних криз у останні десятиліття. Ця криза почалася в 2014 році після анексії Росією Криму та підтримки військових дій в східних регіонах України [77]. Вона має важливі наслідки і викликає значний вплив на сучасний світ.

Основні напрями досліджень вітчизняних науковців у галузі біженців включають визначення шляхів подолання недоліків у національному законодавстві з питань захисту прав біженців, захист прав і свобод біженців, проблеми правового регулювання міграційних процесів, та забезпечення адміністративно-правового статусу біженців.

Аналіз законодавчої бази України, що стосується біженців та

міжнародних стандартів, проведений дослідницею О.Р. Поєдинок, вказує на актуальність питання у 2009 році через суперечки між національними нормами та міжнародними правовими стандартами [76]. Вона також відзначає, що Україна набула досвіду в захисті прав біженців ще до прийняття міжнародних угод щодо їхнього статусу. Однак науковець критикує нові закони та накази, які суперечать міжнародним зобов'язанням України та обмежують доступ біженців до статусу, прав на притулок та працю. У статті пропонуються шляхи подолання цих недоліків у законодавстві.

Щодо визначення прав біженців у міжнародному законодавстві, дослідниця О.І. Безпалова акцентує увагу на потребі захисту прав та свобод цих осіб через масові переселення, спричинені війнами, конфліктами та політичними переслідуваннями [78]. Вона виділяє категорії біженців у міжнародному правовому полі та розглядає положення щодо їхнього статусу у міжнародних документах.

Загалом, дослідження цих напрямків є важливими для забезпечення належного захисту прав та інтересів біженців, що втікають внаслідок російсько-української війни. Вони сприяють покращенню національного законодавства, яке регулює цю сферу, та допомагають у виконанні міжнародних зобов'язань України у цьому контексті.

Вітчизняні дослідники активно вивчають правове положення біженців та їх статусу в міжнародних документах. Однією з таких дослідниць є В.О. Павлова, яка в своїй статті надає всебічний аналіз цих питань. Вона наголошує на важливості розуміння поняття біженець, його прав та захисту, особливо в умовах політичних та збройних конфліктів [78]. Однак важливо відзначити, що її думка про те, що поняття біженця з'явилося в міжнародному праві тільки після Другої світової війни, є предметом дискусій, оскільки проблеми біженців існували вже за часів Першої світової війни. Важливо підкреслити, що сучасний світ зіткнувся з ростучими конфронтаціями і конфліктами, які призвели до збільшення кількості воєн і

міграційних потоків.

Інший аспект досліджень це аналіз окремих категорій біженців. Екологічні біженці, змушені мігрувати через природні катастрофи та природні лиха, розглядаються в статті Є.А. Полянської. Ця категорія біженців називається різними термінами, такими як екологічні біженці, екологічні мігранти, кліматичні мігранти. Незважаючи на наявність можливостей надання тимчасового захисту, відсутні чіткі дієві механізми для їх врегулювання. Дослідниця вказує на необхідність систематизації цих категорій та визначення їхнього правового статусу в міжнародному правовому полі [77].

Також варто відзначити працю Г.С. Тимчик, яка розглядає різноманітні проблеми біженців в Україні. Вона підкреслює, що доля біженців завжди визначається органами державної влади, і специфіка державного управління впливає на їхній статус. Науковець підкреслює необхідність виділення біженців як окремої категорії суб'єктів адміністративно-правових відносин.

О.О. Панова зосереджується на аналізі адміністративно-правового статусу біженців і вимушених переселенців. Вона розглядає термін правовий статус у наукових дослідженнях та аналізує спеціальне законодавство України щодо цих категорій осіб.

Історик В. Андрейко розглядає політичний і правовий статус біженців, які шукають притулок на сході кордону Європейського Союзу. Він вказує на те, що ХХ століття було визнане століттям біженців і вигнанців, і наводить приклади термінів, які використовуються для опису біженців. Важливо визначити біженця як особу, яка примушена залишити свою батьківщину та шукати притулок на іншій території.

Е. Лібанова вивчила та проаналізувала причини трудової міграції українців у своїй роботі «Зовнішні трудові міграції українців: масштаби, причини, наслідки» [45]. Українське населення висловлює своє незадоволення як своїм життям, так і ситуацією в країні. Це переважно пов'язано з низьким рівнем життя, повільними темпами та низькою якістю

соціально-економічних трансформацій. Однак важливо враховувати великий розрив між завищеними очікуваннями, які виникли після Революції гідності, і реальною ситуацією. Українці очікували швидкого підвищення доходів та покращення якості та доступності публічних послуг, і частина цих очікувань була виконана. Однак стрімке падіння вартості гривні зробило імпортні товари менш доступними. Події на Донбасі викликали значний економічний збиток, втрати до бюджету та збільшили витрати на підтримку переселенців, армії та відновлення інфраструктури. Ці виклики також призводять до фінансових обмежень для держави у виконанні своїх зобов'язань перед населенням. У той же час, спостерігаються політичні спекуляції, популізм і патерналізм, що є характерними для молодих демократій, таких як Україна.

О. Курбет в своїй роботі «Міжнародна трудова міграція в незалежній Україні: риси та особливості» [44] аналізує особливості трудової міграції в Україні та в контексті міжнародних реалій. Автор на основі встановлених кількісних і якісних критеріїв дослідження розглянув основні риси трудової міграції, а також провів порівняння з міжнародною міграцією з України загалом за основними джерелами та напрямками. Виявлено, що трудова міграція характеризується масовим характером, визначаючись значними обсягами пересувань.

Дослідження вказує, що трудові міграційні потоки основним чином формуються за участю західних регіонів України, тоді як міжнародні мігранти переважно виходять з Києва та східних регіонів. Крім того, визначено, що трудові мігранти спрямовані переважно до країн європейського сусідства та тих, де вищий рівень життя, таких як Польща, Італія, Чеська Республіка. У порівнянні з міжнародними мігрантами, які обирають напрямки, такі як США, Ізраїль та Німеччина, трудова міграція до яких складає менше 2%, виокремлено цільові та популярні напрямки трудової міграції з України.

О. Малиновська вивчає трудову міграцію українських громадян та її наслідки в роботі «Трудова міграція громадян України за кордон виклики та

шляхи реагування».

Основним патерном міграційної активності серед українців залишається тимчасова, циркулярна міграція, яка включає періодичне тимчасове трудове переміщення. Дані за 2012 і 2017 роки свідчать, що практично половину (48,5%) складала короткотермінові (до року) трудові мігранти. Більшість (57%) виїздів за кордон не перевищувала трьох місяців, порівняно із 43% у 2012 році. Довгостроково (понад 12 місяців) виїжджали лише 8,3% усіх виявлених працівників-мігрантів у 2017 році, що зменшилося порівняно з 17,3% у 2012 році. Також важливо відзначити, що 46,1% мігрантів робили кілька поїздок на рік, 5,9% виїжджали кілька разів на місяць, а 4,4% – кожного тижня. Ці дані демонструють, що більшість українських мігрантів вирушають за кордон на тимчасовий період і здійснюють повторювані поїздки, а не на довгострокове поселення.

Є. Соловйов у своїй роботі «Внутрішня вимушена міграція: український вимір»[73] досліджує внутрішню вимушену міграцію та регулюючі механізми. Питання рееміграції українських громадян досліджують З. Смутчак та У. Садова. Всі ці дослідження є важливими для розуміння та вирішення проблем, пов'язаних із біженцями та вимушено переміщеними особами, і сприяють поліпшенню законодавства та захисту їхніх прав.

Висновки до розділу I.

Міжнародна нормативно-правова база щодо біженців має загальний характер і, хоча на перший погляд вона спрямована на захист вразливих верств населення, включаючи біженців, варто відзначити, що права біженців відрізняються від загальних прав людини.

Незважаючи на існування Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року, інших документів, спрямованих на захист виключно біженців, недостатньо для їх повноцінного захисту, і це використовується державами у своїх цілях.

Тому міжнародне законодавство про біженство повинно краще відповідати сучасним реаліям та акцентувати увагу на основних проблемах, які виникають перед біженцями в процесі встановлення нормального життя.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України у 2022 році стало подією, що має значний вплив на міграційні процеси в країні. Вчені та дослідники з усього світу взялися за детальне вивчення цієї кризи, щоб зрозуміти її масштаб, вплив на суспільство та шляхи вирішення.

Міграційна криза в Україні має багато аспектів і вимагає комплексного підходу від різних галузей науки і практики. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, сучасні реалії ставлять перед міграційною сферою нові виклики, і потреба в подальших багатоаспектних дослідженнях є актуальною.

Світ стикається з великими потоками мігрантів і біженців, спричиненими війнами, конфліктами, кризами та економічними труднощами. Це створює тиск на приймаючі країни та вимагає розроблення стабільних та справедливих систем прийому та інтеграції. Забезпечення справедливих умов праці та захист прав мігрантів на робочих місцях є важливим завданням, особливо в умовах економічної нестабільності.

РОЗДІЛ II

ПРОБЛЕМИ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

2.1 Міжнародно-правовий статус біженців

Тема правового становища біженців має давню історію і продовжує бути предметом уваги міжнародної громадськості. Існували численні спроби вирішення цієї проблеми на міжнародному рівні через розробку всесвітньо прийнятих домовленостей та вдосконалення внутрішнього законодавства країн.

Проблематика біженців залишається в центрі уваги глобальної діяльності ООН, яка у 1951 році прийняла Конвенцію про статус біженців [42], головний міжнародно-правовий документ, що визначає правовий статус цієї категорії осіб і захищає їхні базові права та свободи.

У 1967 році був розроблений Протокол, який розширив сферу дії Конвенції. В 1950 році ООН заснувала Управління Верховного комісара у справах біженців, яке було призначене для надання допомоги та захисту біженців по всьому світу. Однак існуючі міжнародні ініціативи не змогли повністю вирішити всі питання, пов'язані з біженцями.

Конвенція 1951 року не завжди дотримується країнами, і все частіше національні законодавства різних країн встановлюють більш жорсткі вимоги для отримання статусу біженця, ніж це передбачено Конвенцією.

Права біженців часто порушуються або обмежуються необґрунтовано. Проблема стає все більш гострою зі збільшенням числа біженців і появою нових категорій вимушених мігрантів. На жаль, головними проблемами можуть бути: несанкціоновані переслідування, включаючи арешти, тортури, примусові зникнення та інші форми фізичного чи психологічного насильства. Біженці можуть мати обмежений чи невідповідний доступ до процедур

оформлення притулку, що призводить до становлення нелегальних статусів мігранта. Часто біженці можуть бути об'єктом дискримінації на расовому, релігійному чи іншому ґрунті, що порушує їхні права та можливості інтеграції

Вирішення цих питань вимагає ретельного вивчення, теоретичного осмислення і комплексного аналізу міжнародно-правового статусу біженців. Важливість цього питання зростає з огляду на політичні, економічні та соціальні виклики, пов'язані зі збільшенням числа біженців, що підкреслює необхідність переоцінки і переосмислення їхнього правового становища і розробки нових підходів до вирішення проблем біженців на міжнародному та регіональному рівнях.

За текстом Конвенції термін біженець застосовується до індивіда, якого вже визнано біженцем внаслідок різних міжнародних угод, що були підписані між Першою та Другою світовими війнами, а також через події, які відбулися до початку 1951 року [38].

У 1967 році було ухвалено Протокол, який розширив дію Конвенції 1951 року на тих, хто став біженцем після 1951 року. Статут Верховного Комісара ООН у справах біженців 1954 року визначає діяльність цієї установи. Відзначено, що система міжнародного захисту біженців включає не тільки цю організацію, але і інші міжнародні та регіональні органи, неурядові установи, а також державні структури, що займаються питаннями біженців.

Конвенція ООН 1951 року [42] визначає біженця як особу, яка боїться переслідування через свою расу, релігію, національність, приналежність до певної соціальної групи чи політичні погляди і яка перебуває поза межами своєї країни національності і не може або не хоче отримати захист від цієї країни; або яка, не маючи громадянства і перебуваючи поза країною свого попереднього проживання через такі самі обставини, не може або не хоче повернутися туди.

Таким чином, Конвенція 1951 року стала ключовим міжнародним

документом, що закріплює визначення біженця, яке пізніше було інтегровано до національного законодавства багатьох країн, включаючи Україну. Цей документ здійснив важливий перехід від захисту групи осіб до індивідуального підходу до кожного біженця.

Протокол 1967 року [5] деталізував визначення біженця, усуваючи часові та географічні обмеження, які раніше існували в Конвенції 1951 року і які створювали перешкоди для захисту прав і свобод біженців. Зокрема, він вивів за рамки часу та місця визначення біженець, включаючи тих, хто став біженцем після 1951 року і незалежно від того, де вони перебували.

Засади, які стосуються статусу біженців, викладені в ряді міжнародних документів, серед яких: Конвенція 1949 року [39] щодо захисту цивільних осіб під час воєнних конфліктів, яка забороняє державам злісно обходитись з біженцями, котрі не перебувають під опікою жодної урядової інстанції, виключно через їхню офіційну приналежність до ворожої країни.

Угода 1959 року про скасування візових вимог для біженців, відповідно до якої біженці, які легально перебувають на території країни-учасниці, звільняються від візових зобов'язань для в'їзду чи виїзду через кордони іншої країни-учасниці за умови наявності у них валідних документів і не перебування на території цієї держави більше 90 днів.

Конвенція Організації африканської єдності 1969 року, що вирішує особливі питання, пов'язані із статусом біженців в Африці, визначаючи біженцем будь-кого, хто через зовнішнє втручання, окупацію чи громадські заворушення був примушений залишити своє місце проживання.

Конвенція 1954 року про статус апатридів, що визначає апатридом особу, яка не вважається громадянином жодної країни згідно її законодавства, вказуючи при цьому, що апатриди можуть бути визнані біженцями, хоча не кожний біженець вважається апатридом. Держави-учасниці зобов'язуються вживати заходів для запобігання апатридії, зокрема, шляхом зміцнення своїх законодавчих та інших заходів. Конвенція встановлює права та обов'язки апатридів, зокрема, у сферах праці, освіти,

житла, свободи вибору місця проживання та інших. Конвенція забезпечує право апатридам на одержання документів, таких як посвідчення особи та інші документи, необхідні для їхнього ідентифікації.

Декларація ООН 1967 року про право на притулок, що гарантує право на притулок кожній особі, включно з біженцями, але відмовляє в ньому особам, щодо яких існують обґрунтовані підозри у вчиненні злочинів проти миру, військових злочинів чи злочинів проти людства. Держави-учасниці зобов'язуються співпрацювати для забезпечення ефективного захисту осіб, які потребують притулку, і сприяти розвитку міжнародного співробітництва в цій сфері.

Додатковий протокол 1977 року до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, присвячений захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), що забезпечує біженців та апатридів захистом, відповідно до міжнародних актів та національного законодавства країни притулку чи країни проживання.

Європейська угода 1980 року щодо передачі відповідальності за біженців, яка була розроблена з метою встановлення правових основ для перебування біженців на території інших держав та можливості передачі відповідальності за них від однієї держави до іншої. Дотримання цих міжнародних норм є вирішальним для гарантування захисту прав біженців.

Забезпечення прав біженців в Україні здійснюється у відповідності до міжнародних норм і національного законодавства. Конституція України гарантує права людини та громадянина, але також визначає правила щодо надання притулку та правового статусу біженців. Уряд може приймати рішення та приймати акти щодо покращення умов для біженців та інших осіб, які потребують захисту.

Україна, ратифікувавши Конвенцію про статус біженців і Протокол щодо статусу біженців, взяла на себе зобов'язання захищати права та свободи осіб, які потребують притулку на її території.

Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або

тимчасового захисту» [36] визначає порядок надання статусу біженця, права та обов'язки осіб, які отримали цей статус. Цей закон також встановлює основи надання додаткового та тимчасового захисту іншим категоріям осіб, які не можуть повертатися до країни свого походження через загрозу їх життю та здоров'ю.

Однак, як і в інших країнах, в Україні існують виклики у сфері захисту прав біженців. Це може бути пов'язано із недостатньою інформованістю правоохоронних органів, соціальних служб та самої громадськості щодо прав біженців, а також із недоліками в законодавчій та інституційній сферах.

Для поліпшення ситуації важливим є постійний моніторинг виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань у сфері захисту біженців, а також удосконалення національного законодавства та практики його застосування. Також необхідно відзначити, що Україна сама стала країною, яка генерує велику кількість біженців та вимушених переселенців внаслідок окупації Криму та початку повномасштабної війни в 2022 році. Це ставить перед українською державою та суспільством додаткові виклики щодо забезпечення прав та інтеграції цих осіб.

Економічні біженці — особи, які переселяються в пошуках кращих економічних можливостей, але не через обґрунтовані побоювання переслідувань. Вони можуть звертатися за імміграційними або робочими візами згідно з національним законодавством [57, с. 179]. Економічні біженці переселяються або шукають притулок головним чином через економічні мотиви, такі як низький рівень зайнятості, обмежені можливості заробітку, або нестабільна економічна ситуація у своїх країнах. Економічні біженці не можуть або не вважають, що можуть отримати відповідний захист у своїх країнах через економічні обставини. Основною метою економічних біженців може бути поліпшення своїх економічних, соціальних та життєвих умов. Вони можуть мігрувати в пошуках роботи та можливостей для заробітку грошей для себе та своїх сімей. Міжнародне право про біженців традиційно захищає осіб, які переселяються через об'єктивні загрози життю, свободі чи

безпеці, а не внаслідок економічних причин. Таким чином, економічні біженці можуть стикатися з меншою охороною з боку міжнародного права порівняно з особами, які шукають притулок через політичні чи гуманітарні причини.

Екологічні біженці або техногенні біженці — особи, які переміщуються через негативні зміни в навколишньому середовищі. Ця категорія не визнається на міжнародному рівні як біженці, але існує дискусія щодо необхідності розробки правових механізмів для їхнього захисту.

Жертви природних катастроф також не визнаються біженцями згідно з Конвенцією 1951 року, але можуть отримати гуманітарну допомогу і захист. Наприклад, держави та гуманітарні організації можуть вживати заходів для забезпечення тимчасового притулку, медичної допомоги, харчування та інших форм підтримки для людей, які постраждали в результаті природних катастроф або інших невідкладних ситуацій.

Особи, які вчинили злочини проти миру, військові злочини, злочини проти людства, або тяжкі неполітичні злочини поза країною притулку, не можуть претендувати на статус біженця. Особи, що вчинили дії, які суперечать цілям і принципам ООН, також виключаються з можливості отримання статусу біженця [60, с. 73-77]. Крім того, особи можуть втратити свій статус біженця, якщо зміняться обставини, які спричинили їхнє переміщення, або якщо вони добровільно скористаються захистом країни своєї громадянської належності чи набудуть громадянства іншої країни.

Отже, поняття «біженець» включає в себе два основні критерії: позитивний (ознаки, за наявності яких особу можна визнати біженцем) та негативний (ознаки, за наявності яких особа не може бути визнана біженцем або втрачає статус біженця).

Основна відмінність між біженцями та внутрішньо переміщеними особами полягає в тому, що біженці перетинають міжнародні кордони, тоді як внутрішньо переміщені особи залишаються на території своєї країни.

Біженці мають право на захист від переслідування та на основоположні

права людини, які закріплені на міжнародному рівні, включаючи право на життя, свободу, особисту недоторканість, свободу від катувань, право на приватне життя, свободу думки, совісті та віросповідання, свободу пересування тощо [57, с. 179]. Біженці також можуть користуватися специфічними правами та привілеями, що визначені у міжнародних угодах щодо прав біженців. Вони також мають додатковий захист у випадках збройних конфліктів згідно з нормами міжнародного гуманітарного права.

Забезпечення поваги до прав людини і захист прав біженців є важливим елементом міжнародного права і міжнародних відносин, і воно сприяє вирішенню проблеми біженців та запобіганню її виникненню. Важливо, щоб держави співпрацювали у цьому напрямку і виконували свої зобов'язання щодо захисту біженців.

Згідно із Загальною декларацією прав людини 1948 р. [39], біженці мають право користуватися рядом універсальних прав, які включають право на життя, свободу і особисту безпеку; право бути вільним від катувань, нелюдського або принижуючого поводження; свободу від рабства і примусової праці; право на повагу до приватного життя; свободу від неправомірного арешту чи затримання; свободу думки, совісті і релігії; а також свободу пересування.

Водночас біженці мають специфічні права та привілеї, які гарантуються їм на підставі міжнародних угод, що регулюють їхній правовий статус. Ці права не розповсюджуються на інші категорії населення. У періоди збройних конфліктів права біженців отримують додатковий захист за допомогою міжнародного гуманітарного права.

Основні міжнародні документи, які гарантують дотримання прав біженців, включають Загальну декларацію прав людини, яка має на меті те, що усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах. Забороняється будь-яка форма дискримінації. Кожна людина має право на життя, свободу та безпеку особистості. Забороняється катування чи жорстоке, нелюдське поводження чи покарання. Кожен має право на

недоторканність особистого та сімейного життя, інколи це включає захист від втручання в приватне життя. Людина може вільно виражати свою думку та отримувати інформацію без обмежень. Кожен має право на освіту. Освіта повинна бути безоплатною, принаймні, на елементарному та початковому рівнях. Право на працю та справедливі умови праці. Умови праці повинні бути справедливими та доступними. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародну конвенцію про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенцію проти катувань та інші.

Конвенція про статус біженців 1951 р. [42] визначає основні права біженців, які мають бути захищені державою, на території якої вони перебувають. Ці права включають свободу віросповідання, право на власність, право на працю, право на освіту, право на отримання допомоги від уряду та інші. Проте права біженців не є абсолютними і можуть бути обмежені в умовах воєнних дій або інших надзвичайних обставин з метою забезпечення державної безпеки.

«Біженець — це людина, яка покинула свою рідну країну та не може чи не бажає повертатися туди через серйозну загрозу своєму життю або свободі» [38].

Міжнародно-правове визначення цього терміну міститься у Конвенції 1951 року про статус біженців. Для того, щоб отримати статус біженця, особа повинна мати обґрунтовані страхи, що при поверненні до своєї рідної країни або звичайного місця проживання їй загрожує переслідування. Ці страхи повинні бути пов'язані з однією або декількома з п'ятих підстав, визначених у статті 1А (2) Конвенції 1951 року: раса, релігія, національність, приналежність до певної соціальної групи або політичні переконання.

У країнах, де застосовується Конвенція щодо конкретних аспектів проблем біженців Організації Об'єднаних Націй у Перській затоці 1969 року або Картахенська декларація 1984 року, використовується визначення біженців, які є в цих документах.

Проте важливо відзначити, що особи, які вчинили злочин проти миру, воєнний злочин або злочин проти людства згідно з міжнародними документами, що регулюють такі злочини, не підпадають під визначення біженця згідно з Конвенцією 1951 року. Також не визнаються біженцями особи, які вчинили серйозний неполітичний злочин за межами країни притулку до їх прийняття як біженців, або особи, які вже отримали захист у третій країні.

Конвенція у справах біженців 1969 року [5] розширила визначення терміну біженець, яке було подане у Конвенції 1951 року. Конвенція внесла додатковий момент до цього визначення, включаючи зовнішню агресію, окупацію, іноземне панування або події, які серйозно порушують громадський порядок, як причини для переселення. Також це дозволило визначити групу біженців і ввести поняття «*prima facie*» (на перший погляд), що означає, що вони мають достатні підстави для визнання їх біженцями.

У Картахенській декларації 1984 року визначення біженця Умови визначені за трьома критеріями: а) особа перебуває за межами своєї країни; б) країна переживає принаймні одну надзвичайну ситуацію; в) життя, безпека чи свобода особи ставляться під загрозу через одну або кілька надзвичайних ситуацій. [74].

Біженці мають гарантоване право на захист від примусового повернення до своєї країни походження, що відоме як принцип не відсилання. Вони також володіють іншими правами та обов'язками, які визначені у Конвенції 1951 року.

Після Другої світової війни була створена установа під назвою Міжнародна служба розшуку, яка існує і донині. Ця служба володіє документами Міжнародної організації у справах біженців, органу, який керував Міжнародною службою розшуку протягом трьох років з січня 1948 року по грудень 1950 року.

У січні 1949 року відбулася зустріч представників Міжурядового комітету у справах біженців та волонтерських організацій в Женеві, на якій

Альберт Коен з ІРО висловив три перешкоди, які, на його думку, робили біженця людиною без громадянства. По-перше, «біженець є іноземцем в будь-якій країні, в яку він може поїхати». Він не має того захисту, який завжди доступний для нормально переміщеної особи при поверненні в рідну країну. По-друге, «біженець не просто іноземець куди б він не йшов, а незахищений іноземець. ... За ним немає уряду...». По-третє, ця людина є інопланетянином і незахищеною в більшості випадків, що часто призводить до підозр і презирства з боку національних груп [11, с.62-63]. Коен відзначив, що якщо є якась людина, яка потребує захисту, то це біженець. Ця концепція залишається актуальною і сьогодні.

Другий термін, що використовується в законодавстві щодо біженців, — шукач притулку. Це загальний термін для осіб, які шукають захисту. У деяких країнах це означає особу, яка подала заяву про надання статусу біженця, але ще не отримала остаточного рішення. Важливо, що шукача притулку не повинні відправляти до своєї країни походження, доки їх заяву про надання притулку не розглянуть у справедливій процедурі.

У Північній Америці також використовується термін азиль (asylee), який може застосовуватися до шукачів притулку, як описано вище, або осіб, чия заяву було прийнято і надано притулок. Термін "азиль" використовується для позначення захисту, який надається іноземцям у країні, коли їх переслідують у рідній країні з релігійних, політичних, расових або соціальних мотивів. Особа, яка шукає азиль, називається азилом.

Процедура надання азилу зазвичай передбачає ретельний розгляд заяви азилом органами держави, в якій він подає заяву. Якщо особі надається статус біженця або азилом, вона отримує право перебувати в цій країні та користуватися певними правами та захистом.

Важливо розрізняти терміни мігрант і біженець, оскільки неправильне їх розуміння може мати серйозні наслідки для осіб, які потребують допомоги. На відміну від терміну біженець, відсутнє загальне міжнародне визначення терміну мігрант.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) надала узагальнену дефініцію, яка не є частиною міжнародного права. За цією дефініцією, «мігрант — це особа, яка переміщується зі свого звичного місця проживання, будь то всередині країни або через міжнародний кордон, тимчасово або назавжди, з різних причин» [81].

Термін мігрант включає в себе різні правові категорії осіб, такі як трудові мігранти, нелегальні мігранти (особи, які пересуваються відповідно до закону), а також осіб, які не мають спеціального статусу або засобів переміщення, визначених міжнародним правом, таких як іноземні студенти.

На відміну від біженців, мігранти не мають страху стати жертвою переслідування або отримати серйозну шкоду у своїй країні походження. Вони продовжують користуватися захистом своїх урядів, навіть за кордоном, і можуть повертатися додому у будь-який час.

Ще одним терміном, схожим на біженець, але не зовсім тотожним, є внутрішньо переміщена особа (ВПО). Згідно з Керівними принципами внутрішнього переміщення ООН, ВПО — це «особи або групи осіб, які були змушені залишити свої домівки або місця постійного проживання внаслідок збройного конфлікту, насильства, порушень прав людини, або природних чи антропогенних катастроф. Вони не перетнули міжнародно визнаний кордон» [82].

Багато ВПО складаються з жінок і дітей, яким загрожує зловживання правами. Вони мають право на гуманітарну допомогу, захист від фізичного насильства та свободу пересування, але не отримують ті ж самі права, що й біженці відповідно до міжнародного права. Попри це, країна, в якій розташовані ВПО, зазвичай несе відповідальність за їх допомогу та захист. Багато внутрішньо переміщених осіб втрачають свою економічну стабільність під час переміщення. Розробка програм і проектів для підтримки їхньої економічної самостійності може бути ключовою. Деякі внутрішньо переміщені особи можуть вирішити повернутися до своїх домівок, якщо умови стабілізуються. Політика та програми повернення можуть бути

важливим аспектом.

Термін екологічні мігранти виник через екологічні проблеми людства, що стають все більш актуальними на міжнародній арені. До кризи 2015 року, в міжнародній дискусії про екологічних мігрантів, не було жодного міжнародного документу для захисту транскордонних переміщених осіб, які стали жертвами стихійних лих та зміни клімату. Але з появою порядку денного сталого розвитку до 2030 року та Програми розвитку ООН, зріс інтерес та розуміння причинно-наслідкового зв'язку між екологічними загрозами та міграцією [74, с.61-70].

Хоча біженці від переслідувань та війни користуються міжнародним правовим захистом, питання про те, наскільки міжнародне право захищає людей, які змушені шукати притулку за кордоном через фактори навколишнього середовища, залишається нез'ясованим. Однією з проблем у цьому контексті є відсутність універсального визначення цієї конкретної групи осіб, оскільки Конвенція про біженців 1951 року не включає екологічні фактори до критеріїв визнання біженцем.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) створила свої визначення, щоб визначити осіб, які постраждали від екологічних та кліматичних загроз, вони включають екологічних мігрантів, які переміщуються через зміни навколишнього середовища.

Термін екологічні мігранти визначає «осіб або групи осіб, які змушені залишити свої звичні домівки через негативні впливи на їхнє життя та умови життя, спричинені раптовими або поступовими змінами навколишнього середовища» [57, с. 179]. Ці особи можуть переміщатися всередині своєї країни або за кордоном. Однак формулювання чіткої дефініції осіб, переміщених через зміну клімату, стає складним завданням через труднощі у встановленні причинно-наслідкових зв'язків між змінами навколишнього середовища та міграцією.

Ні Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, ні Кіотський протокол не містять положень щодо конкретної допомоги чи захисту для осіб, на яких

впливають зміни клімату. Аналогічно можна сказати і щодо інших найбільш актуальних аспектів міжнародного права, таких як права біженців, права осіб без громадянства та права людини.

У 2007 році заступник Верховного комісара з прав людини висловив стурбованість щодо можливості, що до 2050 року сотні мільйонів людей можуть стати назавжди переміщеними через екологічні проблеми, такі як підвищення рівня морів, повені, голод, урагани, танення льодовикових покровів, опустелювання та зміна екосистем [82, с. 45-50]. Це підняло питання про міграцію, пов'язану з екологією, і викликало обурення екологічних та правозахисних громад.

Згідно з дослідженнями, в 2020 році близько 7 мільйонів людей знаходилися в умовах переміщення через катастрофи у 104 країнах світу. П'ять країн, такі як Афганістан, Індія, Пакистан, Ефіопія і Судан, мали найбільшу кількість внутрішніх переміщень через катастрофи.

Більшість нових переміщень у 2020 році були спричинені небезпеками, пов'язаними з погодою, такими як шторми та повені. В окремих регіонах, таких як Східна Азія, Тихий океан і Південна Азія, більше 60% внутрішніх переміщень було наслідком стихійних лих, з Китаєм, Філіппінами, Бангладеш, Індією і США на передньому плані. У зв'язку з цим виникає необхідність ефективної готовності до надзвичайних ситуацій, розробки планів евакуації та програм відновлення для тих, хто постраждав від стихійних лих. Також важливо враховувати зміну клімату, яка може призводити до збільшення частоти та інтенсивності природних катастроф, що може впливати на масштаби внутрішніх переміщень в майбутньому.

Хоча точні цифри щодо кількості екологічних мігрантів можуть варіюватися, є загальна узгодженість у тому, що міграційна криза, спричинена екологічними проблемами, в майбутньому може перевищити всі відомі міграційні кризи за кількістю постраждалих. Однак наявні й інші причини міграції, включаючи переслідування, війни, конфлікти, терористичні загрози, порушення прав людини, фінансові труднощі, голод і

національну нестабільність, які з кожним роком стають все актуальнішими.

Демократична Республіка Конго (ДРК) на африканському континенті має найвищу кількість переміщених осіб, практично 6 мільйонів людей, які були вимушені покинути свої домівки через постійні конфлікти в цьому регіоні. З того часу, коли до влади в Афганістані прийшов Талібан влітку 2021 року очікується збільшення числа осіб, що шукатимуть притулок, як у країнах Європи, так і в різних частинах світу.

Додатково, проблеми, такі як постійні порушення прав людини, голод, інфляція, фінансова нестабільність, некваліфікована медична допомога та епідемія COVID-19, сприяють збільшенню кількості вимушено переміщених осіб. Дослідження маршрутів міграції підтверджує, що як тільки розпочинаються масові переміщення, вони можуть стати практично невпинними, а індивідуальні мотиви втрачають значення.

Зросли також можливості для міграції завдяки поліпшеному транспорту та міграційним мережам, таким як сім'я, друзі або соціальні зв'язки у країні призначення. Найбільше біженців приходить з п'яти країн: Сирії, Венесуели, Афганістану, Південного Судану та М'янми. Туреччина, Колумбія, Уганда, Пакистан та Німеччина приймають найбільше кількість біженців.

Існують різні маршрути для міграції до безпечних країн, включаючи маршрути до Європейського Союзу, Сполучених Штатів та Канади, а також переміщення на кордоні між США та Мексикою. Такі маршрути можуть бути небезпечними для осіб, які не зі своєї волі покинули свої домівки, і вимагають посиленого контролю та співпраці від урядів та міжнародних організацій.

Усе це вказує на необхідність детального вивчення і розуміння сучасних проблем біженців та переміщених осіб, оскільки ситуація постійно змінюється та ускладнюється новими факторами та причинами.

Організованість і співпраця на міжнародному рівні важливі для ефективного управління цією системою та забезпечення захисту та допомоги

вимушено переміщеним особам.

2.2. Механізми захисту прав біженців в світі

Крім міжнародного права, існують окремі документи на регіональному та національному рівні, які регулюють захист та права біженців. Головною метою регіонального співробітництва є спільне забезпечення ефективного захисту осіб, які переселилися.

Одній окремій державі часто складно самотійно впоратися з цією проблемою, і транскордонні переміщення можуть негативно позначитися на безпеці, економіці і політичній ситуації не лише на національному, а й на регіональному рівні.

Ефективна регіональна система дозволяє розподіляти відповідальність за захист біженців між державами на основі принципів справедливості, поваги до суверенітету, взаємності та солідарності. Важливо зауважити, що регіональні угоди не звільняють окремі держави від відповідальності, але слугують доповненням до неї. Вони сприяють координації заходів для поліпшення умов у країнах, що надають притулок, та пошуку рішень для проблем біженців. Це, у свою чергу, може зменшити потребу біженців у подорожах до інших країн та в пошуку кращого захисту.

Людам, яких визнають біженцями, має надаватися можливість своєчасно вибрати одну із трьох можливостей для вирішення своїх проблем. Перша — добровільна репатріація, коли більшість біженців виражає бажання повернутися до своєї країни походження. Друга — місцева інтеграція в країні, яка надає притулок, оскільки багато біженців не можуть повертатися на батьківщину або переселятися в інші країни. Третя — переселення в одну з країн, яку біженці розглядають як найкращий варіант для оселення, такі як Австралія, Канада або США. Проте ця можливість відкрита для менше ніж одного відсотка біженців у світі. [82, с. 45-50].

Регіональні домовленості можуть сприяти домовленостям між

країнами щодо надання кращого захисту та допомоги вимушено переміщеним особам, а ще поліпшувати безпеку, політичні та економічні умови у своїх країнах. Для того, щоб угоди про регіональну співпрацю стосовно біженців були юридично чинними, важливо, щоб вони були узгоджені з міжнародним законодавством щодо біженців та прав людини.

Держави мають обов'язки перед біженцями і особами, які шукають притулок, як визначено в міжнародних і регіональних правових актах, які стосуються біженців і прав людини. Це включає ратифікацію відповідних договорів та відповідності традиційному міжнародному праву. Важливо зазначити, що біженці або особи, які шукають притулок, не можуть бути залишені без захисту в просторі, де не діють відповідні правові норми.

В таких регіонах як Африка та Близький Схід, існують регіональні документи щодо прав людини, які включають в себе положення про захист біженців. Наприклад, ці документи включають Арабську конвенцію про біженців та Бангкокські принципи щодо статусу та поведження з біженцями. До них також відносяться Африканська хартія прав людини та народів, Арабська хартія з прав людини та Каїрська декларація з прав людини в ісламі.

У 1994 році Ліга арабських держав прийняла Арабську конвенцію щодо регулювання статусу біженців в арабських країнах, проте вона так і не набула чинності.

У 2001 році країни Азії та Африки затвердили оновлені Бангкокські принципи, що стосуються статусу та поведження з біженцями. У жовтні 2017 року Ліга арабських держав ухвалила нову Арабську конвенцію про біженців. Важливо відзначити, що як у Арабській конвенції, так і в Бангкокських принципах використовується визначення біженця, яке було розширене в Конвенції Організації Африканської єдності в 1969 році. [58, с. 155-162].

Ці документи включають до визначення біженця такі причини для переселення, як зовнішня агресія, окупація, іноземне панування або події, що

серйозно порушують громадський порядок. Також вони використовують термін «prima facie» для визнання біженця на достатніх підставах [4, с. 310-315].

Африканська (Банжувська) Хартія прав людини та народів є міжнародним документом, спрямованим на захист та сприяння правам людини та основним свободам на африканському континенті [3].

Ця Хартія набула чинності в 1987 році. В ній чітко визначено, що кожна особа, включаючи біженців, має право на захист своїх прав і свобод, які визнаються та гарантовані цим документом. Ці права не обмежуються расою, етнічною групою, кольором шкіри, статтю, мовою, релігією, політичними чи іншими переконаннями, національним чи соціальним походженням, станом, місцем народження або іншим статусом. Крім того, кожна особа має право на свободу та особисту безпеку.

У 1994 році була створена Арабська хартія прав людини, проте на той час жодна з держав-членів її не ратифікувала. Пізніше Хартія була переглянута і змінена на арабському саміті в Тунісі в 2004 році і набула чинності 15 березня 2008 року.

Незважаючи на критику з боку арабського громадянського суспільства, яка вказувала на те, що в багатьох аспектах Хартія не відповідає міжнародним стандартам прав людини, вона все ж сприяла створенню незалежного Арабського комітету з прав людини, відповідального за перегляд звітів держав-учасниць щодо порушень прав людини.

Організація ісламського співробітництва, яка є важливою організацією серед мусульманського світу, прийняла Каїрську декларацію з прав людини в ісламі в 1990 році. Ця декларація була представлена як доповнення до Загальної декларації прав людини 1948 року [39].

У ній було зазначено, що країни, які надають притулок, мають забезпечувати захист шукачам притулку до тих пір, поки їхній стан безпеки не буде гарантовано, за умови, що притулок не є мотивом для злочину згідно з шаріатом.

У 2012 році, під час конференції міністрів у Туркменістані, держави-члени Організації прийняли Ашгабатську декларацію. У цій декларації відзначено, що іслам вже понад чотирнадцять століть тому заклав основу надання притулку, що зараз є важливою складовою ісламської віри, спадщини та традицій [32]. Міністри також підкреслили постійну актуальність та цінність Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року в ХХІ столітті, а також значущість дотримання принципів та цінностей, які є основою цих документів. Варто зазначити, що ці документи, хоч і є не обов'язковими, мають таку ж юридичну силу, як і правові інструменти в інших регіонах.

На американському континенті існують різні правозахисні документи, серед яких Американська декларація про права та обов'язки людини, Американська конвенція з прав людини, Картахенська декларація щодо біженців, Декларація Сан-Хосе про біженців та переміщених осіб, Декларація Ріо-де-Жанейро про інститут біженства, Декларація Мексики та План дій щодо посилення міжнародного захисту біженців у Латинській Америці, і Декларація та План дій Бразилії.

Американська декларація про права та обов'язки людини, також відома як Боготська декларація, була прийнята на дев'ятій Міжнародній конференції американських держав у Боготі, Колумбія, у 1948 році.

Вона стверджує, що основні права людини базуються на атрибутах її людської особистості, незалежно від її громадянства. Хоча ця декларація приймалася як декларація, а не як договір, сьогодні вона є джерелом міжнародних зобов'язань для держав-членів Організації американських держав (ОАД) [57, с. 179].

Американська конвенція з прав людини була прийнята у 1967 році, після чого в 1978 році набула чинності. Конвенція встановлює зобов'язання держав щодо захисту прав людини та механізми їх захисту. Також був створений Міжамериканський суд з прав людини для забезпечення їхнього дотримання.

Картахенська декларація щодо біженців була прийнята у 1984 році групою експертів із кількох латиноамериканських країн. Ця декларація має на меті захист біженців у Центральній Америці, Мексиці та Панамі та підкреслює важливість права на притулок та принципу не відсилення [60]. Ця декларація визнає необхідність координації та гармонізації правових систем та національних зусиль для захисту біженців. Усі ці документи важливі для забезпечення міжнародного захисту прав людини та біженців на американському континенті.

В Європі існують різні інструменти та системи для захисту прав біженців. Спільна європейська система притулку (1999 рік): ця система представляє собою набір узгоджених правил, які стандартизують процедури та стандарти прийому та захисту осіб, що потребують притулку в Європейському Союзі. Вона ґрунтується на Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року про статус біженців та спрямована на гармонізацію надання притулку між державами-членами ЄС [80]. Проте ця система характеризується різним ставленням до біженців та різним рівнем визнання між різними державами-членами.

Ця різниця пояснюється тим, що чинні правила надають державам-членам певну свободу щодо застосування загальних правил ЄС. Криза біженців у 2015 році призвела до потреби узгодження нових правил в ЄС для забезпечення однакового ставлення до біженців незалежно від країни, в якій вони подають заяву.

Європейська конвенція про захист прав людини (ЄКППЛ): Ця конвенція набула чинності у 1953 році та спрямована на захист основних прав і свобод людини в Європі. Вона створила Європейський Суд з прав людини, який відповідає за розгляд справ, пов'язаних з порушенням прав, передбачених конвенцією [81]. У деяких європейських державах положення цієї конвенції вважаються частиною національного законодавства і розглядаються як один із найбільш ефективних інструментів для захисту прав людини.

Директива ЄС про умови прийому: Ця директива регулює умови, в яких здійснюється прийом біженців в країнах Європейського Союзу. Вона встановлює мінімальні стандарти для забезпечення гідного проживання та дотримання прав біженців під час процедури прийому.

Кваліфікаційна директива: Ця директива визначає критерії та процедури для визнання осіб як біженців або осіб, що потребують міжнародного захисту. Вона надає важливу інформацію та визначає правовий статус цих осіб в ЄС.

Дублінський регламент: цей регламент визначає, яка держава-член ЄС відповідає за розгляд заяви на притулок кожного біженця. Він спрямований на запобігання зловживанню системою притулку та встановлює механізми для визначення відповідальної держави за обробку заяви [80]. Ці інструменти створюють систему захисту біженців в Європі та визначають правила та процедури, які регулюють процеси прийому та захисту цих осіб.

Директива про умови прийому, прийнята в 2003 році в рамках Європейського Союзу, визначає стандарти для людей, які подали заяви про надання притулку в країнах ЄС. Ці стандарти включають в себе житло, охорону здоров'я і право на роботу на період до 9 місяців.

Крім того, вона приділяє особливу увагу неповнолітнім без супроводу та жертвам катувань і містить правила щодо умов утримання шукачів притулку. Проте, варто відзначити, що певні аспекти цієї директиви можуть становити об'єкт суперечок. Це означає, що умови прийому для шукачів притулку в ЄС можуть значно відрізнятися, і в деяких країнах основні потреби цих осіб не завжди задовольняються належним чином.

Кваліфікаційна директива ЄС, прийнята в 2011 році, встановлює критерії для кандидатів на отримання статусу біженця або статусу особи з додатковим захистом і роз'яснює їхні права після отримання цих статусів. Це сприяє покращенню доступу до прав і програм інтеграції для осіб, які отримали міжнародний захист [64].

Дублінський Регламент 2013 року визначає, яка держава-член ЄС

відповідальна за розгляд заяви про надання притулку і направляє особу в цю державу. Однією з його цілей є запобігання подачі заяв в декілька держав одночасно і зменшення кількості шукачів притулку, які переїжджають з однієї країни в іншу.

Однак, щодо національного права, Конвенція 1951 року не встановлює конкретних процедур визнання біженців. Кожна держава має власну процедуру надання притулку і визначення статусу біженця. Це може призводити до різниць між державами, оскільки вони розробляють свої закони враховуючи різні фактори, такі як національна безпека тощо.

Деякі країни визнають право на притулок як обов'язкове завдання для держави, інші застосовують визначення біженця згідно з Конвенцією 1951 року, а деякі мають свої власні правила та процедури.

У будь-якому випадку, приєднуючись до Конвенції 1951 року та Протоколу 1967 року, держави зобов'язуються захищати біженців на своїй території і надавати їм всі права згідно з міжнародними договорами.

Ті держави, які не є сторонами цих документів, також повинні дотримуватися принципу не відсилання. Однак реалізація цих правил може різнитися в кожній конкретній країні, залежно від їхнього національного законодавства та політики.

Організації грають важливу роль у захисті біженців, і однією з найважливіших міжнародних організацій, яка працює у цьому напрямку, є УВКБ ООН (Верховний комісар з питань біженців Організації Об'єднаних Націй).

УВКБ ООН є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН та було створено у січні 1951 року з метою забезпечення міжнародного захисту біженців та спільної роботи з урядами для знаходження шляхів вирішення їхніх проблем [58, с.155-162].

УВКБ ООН створено через зростання масштабів та ускладнення проблеми переміщення після Другої світової війни. Організація працює на основі свого Статуту, який передбачає, що її робота має бути неполітичною,

гуманітарною та соціальною.

З часом, повноваження УВКБ ООН були розширені Генеральною Асамблеєю ООН та Економічним і соціальним комітетом ООН, включаючи біженців, які добровільно поверталися додому (репатріація), осіб без громадянства та осіб, які потребують особливого захисту (ВПО). Таким чином, мандат УВКБ ООН став значно ширшим, ніж в початковому Статуті.

До 2003 року Генеральна Асамблея повинна була переглядати мандат УВКБ ООН кожні три роки, але після 2003 року цей мандат було продовжено до розв'язання проблеми біженців.

УВКБ ООН включає в свій мандат надання матеріальної допомоги, яка може сприяти країнам, які приймають біженців, оскільки це допомагає знімати фінансове навантаження. Важливо, що ефективний правовий захист біженців поєднується з забезпеченням їхніх основних потреб, таких як притулок, їжа, вода, санітарія, медична допомога та освіта.

З часом УВКБ ООН включило в свої завдання надання захисту та допомоги в країнах, де тривають конфлікти. Ця тенденція розпочалася на Балканах та у регіоні Великих озер в Африці в 1990-х роках.

На сьогоднішній день УВКБ ООН бере участь у реагуванні на майже всі складні надзвичайні ситуації. Працівники УВКБ ООН забезпечують захист та допомогу в таборах для біженців, поселеннях та міських районах, реагують на надзвичайні ситуації, здійснюють переміщення біженців для підвищення їхньої безпеки, підтримують права жінок-біженців та координують багато інших заходів для забезпечення захисту і надання притулку біженцям [58, с.155-162].

Співробітники та партнери УВКБ ООН все частіше працюють у районах, де відсутні або слабко функціонують урядові органи, особливо в умовах збройних конфліктів.

Міжнародна присутність в таких небезпечних районах сама по собі є засобом захисту та може запобігати зловживанням, але при цьому вона також супроводжується ризиками для персоналу.

УВКБ ООН також має офіси у столицях багатьох країн і співпрацює з міністерствами, які відповідають за закордонні та внутрішні справи.

УВКБ ООН використовує різні методи для виконання своєї наглядової ролі, включаючи надання технічної та оперативної допомоги разом із партнерами, підтримку розробки законів і політики щодо притулку в країнах, моніторинг дотримання міжнародних стандартів, втручання урядів і судів у відповідних випадках, організацію консультацій і конференцій для покращення розуміння та консенсусу щодо проблем захисту, а також координацію дискусій і переговорів для забезпечення ефективної реакції і вирішення конкретних ситуацій переміщення біженців.

УВКБ ООН співпрацює з широким спектром партнерів, включаючи уряди, організації ООН, інші міжнародні установи і не правління організації.

Міжнародна організація праці (МОП) займається трудовими аспектами, пов'язаними з біженцями, з часу свого заснування в 1919 році. У відповідь на зростання масштабів і тривалості примусового переміщення, МОП все більше акцентує увагу на забезпеченні доступу біженців до гідної роботи та засобів існування [57, с. 179]. Організація також вивчає динаміку переміщень мігрантів і біженців, аналізує вплив трудових норм і політики на ці групи, зокрема на їх доступ до ринків праці та умови праці.

Програма розвитку ООН працює у 166 країнах для вирішення глобальних та національних проблем розвитку. Вона співпрацює з різними програмами та агентствами ООН і займається важливими завданнями, такими як розв'язання проблем біженців, їхню інтеграцію та реінтеграцію.

Бюро ООН з координації гуманітарних питань відповідає за координацію гуманітарної допомоги ООН в кризових ситуаціях, що виходять за рамки можливостей окремих гуманітарних агентств ООН.

Управління з питань наркотиків та злочинності займається запобіганням та боротьбою з торгівлею біженцями та іншими формами експлуатації, що підпадають під захист УВКБ ООН.

Висновки до розділу II.

Забезпечення прав біженців на міжнародному рівні вимагає створення ефективного механізму, що включатиме у себе ряд суб'єктів з відповідними повноваженнями, міжнародні договори та національне законодавство. Такий механізм має бути структурованим і взаємопов'язаним, що дозволить ефективно виконувати функції забезпечення і захисту прав біженців.

Основні характеристики механізму забезпечення прав біженців включають його системність, специфічні функції кожного з елементів, особливий склад суб'єктів, які відповідають за забезпечення прав біженців, наявність єдиних цілей та принципів діяльності, адміністративно-правові методи реалізації, плановість, безперервність, контрольованість та взаємодія на основі субординації та координації.

Важливо відзначити, що наявність ефективного механізму забезпечення прав біженців є ключовим фактором для реалізації їхніх прав і свобод, а також для забезпечення їхньої безпеки та гідності. Таким чином, міжнародна спільнота повинна продовжувати працювати над удосконаленням цього механізму, забезпечуючи його відповідність сучасним викликам і потребам біженців.

Різні регіони та держави мають різний рівень розробки механізмів захисту біженців. Ці механізми зазвичай формуються в різні періоди та реагують на конкретні події, такі як прихід великих потоків переміщених осіб. Регіональне законодавство спрямоване на надання допомоги державам, які не завжди можуть самостійно вирішувати проблему з біженцями, а також на забезпечення прав та свобод осіб, які потребують захисту. Це допомагає підтримувати міжнародне законодавство та ефективно захищати вразливих осіб на місцях.

Організації, як регіональні, так і міжнародні, грають важливу роль у захисті біженців. Вони прагнуть забезпечити доступ вразливим групам осіб до життєво необхідних речей, таких як їжа, соціальні послуги, житло, робота,

освіта та інше, незалежно від їхнього місця перебування. Ці організації турбуються як про доросле населення, так і дітей, оскільки останні найбільше страждають від переміщень. Вони також надають рекомендації, як у складних ситуаціях, надають фінансову та гуманітарну допомогу державам, щоб сприяти кращому виконанню ними своїх обов'язків з захисту біженців і надання притулку.

РОЗДІЛ III.

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ НА МІГРАЦІЮ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

3.1. Міграційна криза: масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання

На початку XXI століття ми стали свідками значного зростання інтеграційних процесів, які впливають на багато аспектів життя в країні, включаючи економічну стабільність, рівень життя громадян, добробут населення, а також на систему освіти. Це зумовило зростаючий інтерес до наукових досліджень і аналізу цих процесів.

Воєнний конфлікт в Україні призвів до зменшення глобальної економічної безпеки і викликав геополітичну нестабільність у світі, вплинувши на економічні інтереси багатьох країн і зробивши зовнішню трудову міграцію неunikним явищем.

У контексті України, тема міграції стала надзвичайно актуальною через військовий конфлікт, спостереження за зростанням безробіття, масовий виїзд громадян за кордон, економічну і політичну нестабільність.

У найближчому майбутньому питання повернення українців на батьківщину та їх реінтеграція стане серйозним викликом, який вплине на відновлення країни після війни, а також на відновлення соціально-економічної стабільності [69, с. 55-64].

Важливим виміром впливу війни на міграцію є також фізичні та психологічні втрати, які переносять громадяни. Травми та втрати близьких можуть бути додатковими мотиваторами для пошуку нового життя за межами країни.

Отже, міграція є важливим об'єктом дослідження не тільки на світовому рівні, але й в Україні, як з теоретичного, так і з практичного

погляду. Повномасштабна війна на сході України створює складну та многогранну ситуацію, яка визначає відносини нації із своїми громадянами та впливає на міграційні процеси. Розуміння викликів та наслідків цього явища є важливим для розвитку стратегій підтримки та реінтеграції тих, хто втратив свої домівки та стикнувся із складнощами внаслідок військового конфлікту.

Військова агресія Російської Федерації є однією з основних причин міграції українського населення, але не єдиною.

О. Сидорчук [72, с. 1-12] вказує на прямий і явний зв'язок між міграційними процесами та рівнем соціально-економічної безпеки, підкреслюючи, що саме ті загрози і виклики, які існують у суспільстві і перешкоджають забезпеченню належного рівня життя, спонукають людей мігрувати в пошуках кращих умов життя.

Неконтрольована міграція може призвести до зростання політичного та релігійного екстремізму і створити умови для соціальних розбіжностей. Неконтрольована міграція вказує на переміщення осіб через кордони країн або внутрішню територію без належного нагляду, регулювання чи дозволу владних органів. Вона може мати різні форми, включаючи нелегальну міграцію, біженців, або відселення внаслідок внутрішніх конфліктів. Це явище часто викликає серйозні виклики для країн та громад, такі як проблеми безпеки, соціальні напруження, економічні труднощі та необхідність розробки адекватних міграційних політик для управління цими процесами.

Для того, щоб глибше зрозуміти міграційні процеси, варто насамперед звернути увагу на ті фактори, які є ключовими для стимулювання переселення населення.

Вчені Б.Дмитрук та М.Романюк провели всебічний аналіз та класифікацію цих факторів, розподіливши їх на декілька категорій.

По-перше, слід розглядати політичні мотиви. Ця категорія включає в себе різноманітні види дискримінації – від релігійної та расової, до

гендерної. Також до політичних мотивів можна віднести невдоволення законодавчою та політичною ситуацією в країні, політичні переслідування, корупцію, недостатні соціальні гарантії, заборону одностатевих шлюбів та загальну політичну нестабільність. У країнах, де порушуються права людини, або де існує політичний тиск на громадян, міграція може стати спробою забезпечити собі більше свободи, правосуддя та захисту.

По-друге, важливі військові мотиви, які виникають на фоні військових конфліктів та можуть вимагати евакуації людей з території держави або переміщення в межах країни. Особи, які втекли від військових конфліктів або переслідувань, можуть отримати статус біженця та шукати притулок в інших країнах. Це може бути зумовлено загрозою фізичної безпеки, політичними переслідуваннями чи іншими небезпечними умовами. Батьки можуть вирушати з дітьми за кордон, щоб забезпечити їм безпечне місце проживання, уникнути втрат та зберегти родинні зв'язки. Втрата житлових умов є важливим аспектом військових мотивів, адже знищення будівель, інфраструктури та економічних можливостей внаслідок військових дій може призвести до необхідності міграції для пошуку нового житла та економічної стабільності.

Третьою групою є економічні мотиви. Вони пов'язані з матеріальним становищем особи та включають у себе такі аспекти, як низькі заробітки, обмежені можливості кар'єрного росту, відсутність фінансування в певних сферах, неякісні інформаційні та технічні ресурси, пошук якісної освіти, економічна нестабільність країни та високий рівень безробіття. Адже багато людей мігрують в пошуках кращих можливостей працевлаштування та вищого рівня доходу. Економічні мотиви міграції часто взаємодіють із іншими факторами, такими як політичні та соціокультурні обставини, і визначають вибір міграції для багатьох індивідів.

Четвертою категорією є соціальні мотиви, до яких можна віднести бажання об'єднання сім'ї, потребу в оздоровленні, пошук кращих умов для здоров'я, низький соціальний статус, укладення шлюбу, покращення

добробуту родини [14, с. 18-27]. Багато молодих людей мігрують для отримання вищої освіти або роботи у високотехнологічних галузях. Міграція унікальних фахівців та дослідників може сприяти обміну знаннями та інноваціями. Тому що це спрямовується на забезпечення нових кар'єрних можливостей, розвиток навичок та отримання досвіду в іншому соціокультурному середовищі.

Нарешті, екологічні мотиви включають в себе реакцію на екологічні катастрофи, забруднення навколишнього середовища, повені та засухи. Проблеми, пов'язані з деградацією ґрунтів та втратою родючості, можуть привести до зменшення врожаю та неможливості забезпечити достатньої кількості продуктів для життя. Це може викликати міграцію в пошуках кращих умов для землеробства. Також проблеми забруднення повітря, води та ґрунтів можуть змушувати людей шукати чистіше середовище для проживання та забезпечення свого здоров'я.

Дослідження міграційних процесів вимагає аналізу динаміки ситуації. Що стосується імміграції в Україну, то з 2014 року спостерігається тенденція до зростання. Аналіз даних показує, що війна не мала істотного впливу на кількість іммігрантів в країні.

За інформацією Державної міграційної служби України [37], кількість іммігрантів значно зросла, причому з 2016 року спостерігається щорічне збільшення на приблизно 10 тисяч осіб. Падіння кількості іммігрантів відзначалося лише в період з 2014 по 2015 рік, що можна пояснити військовим конфліктом на Сході України, погіршенням добробуту населення, економічною кризою.

Однак вже з 2016 року ситуація стабілізувалася і кількість іммігрантів повернулася до попередніх показників, незважаючи на те, що війна не завадила імміграційним процесам. Проте, згідно з даними 2023 року, кількість іммігрантів зменшилася.

Ігор Хомишин [65, с. 109-116] наголошує на важливості освітньої міграції та необхідності спрощення процедур отримання дозволів на

проживання та громадянства в Україні для випускників вищих навчальних закладів. Це, на його думку, зможе привернути увагу кваліфікованих фахівців з інших країн. Україна повинна стати більш конкурентоспроможною на міжнародному ринку освітніх послуг, що зможе створити симетричний потік інтелекту, капіталу та інформації, сприяючи таким чином позитивному сприйняттю освітньої міграції.

Прибуття кваліфікованих іммігрантів в Україну сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських товарів та збільшенню продуктивності праці. Важливо відзначити, що для розвитку цих кадрів не потрібно витратити великі кошти на їхню освіту.

Зміни в законодавстві України, які полегшують залучення іноземних інвестицій, допомогли спростити процес працевлаштування іноземців. Низька заробітна плата для іноземних працівників також позитивно впливає на продуктивність праці, а приплив іммігрантів допомагає уповільнити процес старіння нації.

Суттєвою частиною імміграції в Україні є студенти та трудові мігранти. На період 2020–2021 навчального року в Україні навчалися 76 548 іноземних студентів з 155 країн світу, що на 23 тисячі більше, ніж у 2011 році [37].

Найменше іноземних студентів було зафіксовано у 2014 році, а найбільше – у 2019 році, перед початком пандемії COVID-19. Більшість іноземних студентів приїжджають з Індії, Марокко, Туркменістану, Азербайджану, Нігерії, Китаю, Туреччини, Єгипту, Ізраїлю та Узбекистану.

Однак чисельність студентів із початком російсько-української війни суттєво зменшилася через неможливість навчання в умовах війни.

Також заслуговують уваги біженці та люди, які потребують додаткового захисту в Україні. На кінець 2020 року в Україні було визнано біженцями 1 273 особи, на кінець 2021 року – 1 326 осіб, а в 2022 році – 1 510 осіб. Ще 887 осіб отримали додатковий захист в 2020 році, а на кінець 2022 року їх кількість зросла до 1 013 [71].

Переважно в Україну мігрують чоловіки, навіть незважаючи на те, що Україна входить до списку країн із високою часткою жінок серед мігрантів. За даними ООН, у 2020 році жінки становили 57% від загальної кількості мігрантів в Україні.

Група нелегальних мігрантів або осіб, які перебувають на території України без належного оформлення документів, є важливим та значущим елементом міграційної картини в країні.

Експерт у цій галузі, Н. Орловська, підкреслює, що Україна виступає одночасно як країна, яка відправляє мігрантів, так і приймає їх, а також служить транзитною територією.

В Україні можна спостерігати випадки експлуатації праці нелегальних мігрантів. Така незаконна трудова міграція носить негативний характер, оскільки вона здебільшого організовується кримінальними угрупованнями. Ці угруповання прикривають свою діяльність, використовуючи для цього легальні господарські суб'єкти, створені чи адаптовані спеціально для сприяння вчиненню правопорушень і уникнення контролю з боку правоохоронних органів.

Вчені В. Пивоваров та К. Петраш [63, с. 195-199] підкреслюють серйозність проблеми нелегальної міграції. Вони зазначають, що це явище пов'язане: по-перше, із складнощами визначення його масштабів; по-друге, з двозначністю та різноманітністю наслідків, які воно спричиняє; і по-третє, з недостатнім рівнем дослідження даної проблеми, особливо в контексті реструктуризації світової економіки. Нелегальна міграція тісно переплітається з різними формами міжнародної злочинності, включаючи контрабанду зброї і наркотиків, торгівлю людьми та поширення тероризму. Вони зазначають, що нелегальні міграційні потоки приносять мільярди доларів США як надприбутки для тих, хто організовує ці потоки.

Сучасні реалії свідчать про актуальність проблеми нелегальної міграції. Вона може виникати з різних причин, таких як економічна нестабільність, політична нестабільність, конфлікти чи природні катастрофи.

Вона породжує ряд викликів для країн, включаючи проблеми з безпекою, економікою та соціальними аспектами. Нелегальна міграція може створювати безпекові загрози, такі як незаконна торгівля людьми, контрабанда та шахрайство. Це може призводити до злочинності та порушень громадського порядку. Нелегальні мігранти можуть стикатися з експлуатацією на робочому місці, недостатнім захистом від дискримінації та іншими проблемами. Одним з негативних факторів нелегальної міграції є те, що вона може впливати на економіку країни через втрату податкових доходів. Нелегальні мігранти можуть ухилятися від оподаткування або працювати у тіньовому секторі.

За інформацією Державної міграційної служби України [37], протягом періоду з 2014 року спостерігалось поступове зростання кількості осіб, які перебувають на території країни нелегально. Однак у 2020 році цей показник різко знизився втричі, що пов'язано з обмеженнями, введеними через пандемію COVID-19. У 2022 році кількість нелегальних мігрантів в Україні знову скоротилася, цього разу через війну.

Міжнародна організація з міграції надала свою оцінку, згідно якої у 2020 році в Україні перебувало від 37,7 до 60,9 тисяч осіб з нерегулярним міграційним статусом.

Що стосується еміграції українців, до початку війни була відмічена тенденція зростання кількості громадян, які подають заяви на отримання дозволу на проживання у країнах Європейського Союзу. В 2021 році зафіксовано найбільше випадків виїзду українців за кордон з метою працевлаштування чи навчання.

Так, Державний центр зайнятості підрахував, що 112 716 осіб працевлаштовано за межами країни, із яких 80 494 – на роботу строком до півроку, а 848 осіб – на термін від двох років і більше[37].

Країнами, які найчастіше обирали українські трудові мігранти в 2021 році, були Кіпр, Польща, Велика Британія та Німеччина. Зокрема, Польща, Німеччина та Чехія виявили найбільший інтерес до українських працівників.

У 2021 році за даними ЮНЕСКО [23], 77 586 українців перебували за кордоном з метою навчання. З 2012 року кількість українських студентів за кордоном збільшилась у чотири рази, особливо в Польщі, Німеччині, Чехії та Словаччині.

Не менш серйозною є ситуація з нелегальними мігрантами з України. Зокрема, на території Європейського Союзу їх кількість росла щороку з 2014 року, досягнувши майже 50,5 тисяч осіб у 2020 році.

Проте з 24 лютого 2022 року, з початком війни, ситуація кардинально змінилася. Велика кількість українців була змушена переміщатися в безпечні для перебування місця як всередині країни, так і за кордоном, спричинивши найбільшу з часів Другої світової війни міграційну кризу в Європі.

З моменту початку військових дій Європа виявила величезну підтримку, приймаючи мільйони українців, які вимушено залишили свої домівки. Державні структури та громадяни європейських країн об'єднали свої зусилля та виділили великі суми грошей для організації соціальної допомоги, створення місць для догляду за дітьми, підтримки лікувальних закладів та навчальних установ, які приймали українців.

Важливою є інформаційна допомога, а саме забезпечення достовірною інформацією щодо ситуації в Україні, консультування громадян щодо можливих заходів безпеки та практичних порад. Також європейські країни потурбувалися про надання юридичної консультації та підтримки для українців у справах, пов'язаних із статусом біженця, визнанням прав українських громадян тощо. Та найголовніше - залучення громадянського суспільства та організацій до реалізації проектів та ініціатив для збору коштів, гуманітарної допомоги та підтримки українців на передовій.

У перші дні війни тисячі українців були змушені покинути свої домівки і шукати притулку у сусідніх країнах, таких як Польща, Угорщина, Румунія, Німеччина та Словаччина, а деякі з них переїхали до родичів, які проживали за кордоном.

Мартін Гріффітс, координатор ООН з надзвичайної допомоги, 6 лютого

2023 року на засіданні Ради Безпеки ООН у Нью-Йорку озвучив таку статистику: внаслідок агресії Росії проти України близько 8 мільйонів українців були змушені виїхати до сусідніх країн, втеча від війни, і ще 5,3 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами, намагаючись знайти безпечне місце у власній країні. Окрім цього, 17,6 мільйона людей в Україні, що становить майже 40% населення країни, мають потребу в гуманітарній допомозі [59].

У березні 2022 року Європейський Союз активізував Директиву про тимчасовий захист[24], завдяки чому українці отримали можливість проживання, працевлаштування, доступу до освітніх послуг, медичного та соціального обслуговування у 26 з 27 країн-членів ЄС.

Кількість українських біженців, які вже знайшли притулок в Європі, справді вражає.

Є необхідність акцентувати увагу на тому, що станом на початок 2023 року відповідно до даних, наданих Організацією Об'єднаних Націй, на території країн, які виступають агресорами – Росії та Білорусі – перебуває значна кількість українців, а саме 2,9 мільйонів осіб. Ці люди були вимушені покинути свої домівки і переселитися або в результаті депортації, або ж добровільно [59].

Найбільшу кількість українських біженців прийняли такі країни, як Польща, Німеччина та Чехія.

Польща і Німеччина навіть пішли на крок далі, надавши українським біженцям можливість безкоштовного користування громадським транспортом на період приблизно одного року.

Польща від початку повномасштабного вторгнення надсилала гуманітарну допомогу, таку як медикаменти, продукти харчування, одяг та інші необхідні матеріали для життєзабезпечення. Польща приймала та надавала притулок біженцям, які втекли зі зони конфлікту. Більше того, багато українців шукали працевлаштування та тимчасовий притулок у Польщі. Щодо дипломатичної підтримки, то вона виступала на

міжнародному рівні за збільшенням допомоги та уваги до ситуації в Україні та виступала за врегулювання конфлікту. Проте зараз ми можемо спостерігати блокування економічної діяльності України з боку Польщі, адже проросійські політики всіма силами намагаються зупинити експорт та імпорт товарів, своїми мітингами на кордоні України з Польщею.

Для України блокування українсько-польського кордону привело до масштабних збитків, особливо зниження експорту на 40 %, що дорівнює втраті 9 мільярдів гривень у державному бюджеті, адже значно скоротилися сплати митних платежів. Тому що найбільший обсяг експорту проходив саме через кордон з Польщею.

На жаль, військовий конфлікт не припиняється, і в разі погіршення ситуації на місці, очікується подальше збільшення кількості біженців.

Трагедія, яка розгортається в Україні, спричинила об'єднання країн Європи і суттєві зміни в політиці цих держав щодо українських біженців.

Наразі наслідки міграційної кризи для Європи залишаються невизначеними, але вже існують побоювання щодо можливих загроз.

Зокрема, є побоювання щодо значного фінансового тягаря, який лягає на бюджети країн і платників податків внаслідок зростання числа мігрантів. Це також є складним викликом для єдності та цінностей Європи, загрозою безпеці і благополуччю європейських держав, а також може призвести до появи численних соціальних, політичних та економічних проблем, включаючи питання інтеграції українських біженців в європейське суспільство [75].

Проте слід також звернути увагу на позитивні моменти. Національний банк відзначив позитивний вплив хвилі українських біженців на економіку Європейського Союзу. Українці швидко адаптуються до нових умов, шукають роботу і сплачують податки.

Наприклад, в Польщі та Естонії вони спричинили значний підйом попиту і купівельної активності.

Переселенці з України можуть швидко інтегруватися в європейську

економіку, розвивати малий бізнес і сплачувати податки. Вони можуть допомогти заповнити дефіцит робочої сили, який спостерігається в деяких країнах, таких як Польща та Нідерланди, і внести вклад в розвиток науки, освіти, готельно-ресторанного бізнесу та інших сфер.

Важливим є також моральний аспект, оскільки Європейський Союз виявив свою солідарність і готовність допомагати тим, хто опинився в біді. Це підкреслює значення європейських цінностей та зобов'язання перед людською гідністю.

Насамкінець, слід зазначити, що подальший розвиток ситуації буде залежати від швидкості та ефективності вирішення конфлікту в Україні, а також від того, наскільки швидко і гармонійно вдасться інтегрувати українських біженців в європейське суспільство. Україна має ключове значення для енергетичної безпеки ЄС, особливо щодо транзиту природного газу. Війна може вплинути на постачання енергоресурсів та призвести до розгляду альтернативних джерел та шляхів транзиту.

Проте важливо визнати, що міграційна криза несе і негативні наслідки, такі як демографічний спад, втрату кваліфікованих кадрів, зокрема у сфері безпеки та оборони, виведення капіталів за кордон, економічний спад та зростання інфляції [71, с. 60-64]. Якщо говорити про приймаючі держави, то великий потік мігрантів може викликати соціальні та культурні виклики, такі як інтеграція, зміна демографії та конфлікти між різними культурами. Збільшення потоків мігрантів може ставити питання безпеки та контролю кордонів, що може викликати необхідність змін у політиці безпеки країн-приймачів.

У зв'язку з цим, важливо виробити ефективну стратегію повернення українських біженців. Це вимагає урахування таких чинників, як зруйноване житло і необхідність розвитку житлової політики після війни, а також забезпечення зв'язку дітей-мігрантів з Україною. Державі варто стимулювати розвиток дистанційного навчання за українськими програмами [70]. Адже це буде стимулом навчатися в Україні та розвивати молодь в межах нашої

держави.

Забезпечення можливостей для працевлаштування та підтримка малого бізнесу також відіграють ключову роль у поверненні мігрантів. Уряд має створити сприятливі умови для економічного зростання і підтримки біженців. Це є важливим питанням у можливості повернення українського населення після завершення війни. Перш за все, збалансована бюджетна політика, низька інфляція, стабільний обмінний курс та надійна фінансова система є важливими для забезпечення стабільності економіки. Добре функціонуючі інституції, ефективна система правосуддя, низький рівень корупції та прозорі адміністративні процеси сприяють підприємницькому середовищу та економічному розвитку.

Однак треба розуміти, що не всі українці, які виїхали за кордон, повернуться. Ті, хто втратив усе і почав нове життя в іншій країні, можуть не бажати повертатися і проходити через цей важкий процес знову в Україні.

3.2. Соціальний статус, права та захист українських біженців за кордоном

Протягом останніх років і десятиліть відбувається процес, який істотно впливає на розвиток механізмів регулювання юридичного статусу біженців, а також на методи забезпечення та захисту їх прав.

Зазначимо, що інститут забезпечення прав біженців вже має тривалу історію, однак систематичне правове регулювання цієї сфери почалося тільки в минулому столітті. Історичною віхою стало 1921 рік, коли Рада Ліги Націй вперше організувала конференцію, присвячену питанням біженців.

Події Другої світової війни спричинили глобальну кризу біженців, відповіддю на яку стало створення міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй (ООН), які взяли на себе відповідальність за регулювання статусу біженців і захист їхніх прав.

ООН відіграла ключову роль у цьому процесі завдяки двом основним

чинникам: по-перше, ООН взяла на себе зобов'язання здійснювати міжнародну співпрацю для розвитку процесів регулювання та захисту прав і свобод людини; по-друге, була об'єктивна необхідність допомоги з боку міжнародного співтовариства, представленого ООН, для вирішення проблем повернення додому і реінтеграції сотень тисяч біженців та вимушено переміщених осіб, що змушені були покинути свої домівки через нацистську Німеччину та наслідки війни [36, с. 170].

На сьогоднішній день ООН продовжує бути однією з центральних і найважливіших міжнародних організацій, уповноважених захищати права біженців.

Під егідою ООН діє Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), яке веде свою діяльність по всьому світу. Ця організація відповідає за координацію міжнародних зусиль щодо захисту біженців, регулює їх статус і захищає їх права в усіх куточках планети.

УВКБ допомагає біженцям безпечно повернутися до своїх країн, забезпечує відчуття гідності, незалежності, самодостатності і належного рівня життя.

ООН також прийняла Конвенцію про статус біженців, в якій визначено хто вважається біженцем: «це особа, яка через серйозні та обґрунтовані побоювання бути переслідуваною за ознаками раси, релігії, національності, приналежності до певної соціальної групи чи політичних переконань, знаходиться за межами країни своєї національної приналежності і не може чи не бажає користуватися захистом цієї країни через такі побоювання» [42].

Правила та норми, які регламентують статус біженців на території України, закріплені у національному законодавстві.

Зокрема, Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» [15] встановлює визначення «біженець» як особи, що втекла зі своєї країни через страх перед переслідуванням через расу, віру, національність, політичні переконання або приналежність до певної соціальної групи. Такі особи не можуть або не

хочуть повертатися додому через реальну загрозу для їхнього життя або свободи.

Протягом останнього часу, у зв'язку з військовими діями, багато країн виявили небувалу підтримку та допомогу громадянам України, які були змушені залишити свої домівки. Представник Верховного комісара ООН у справах біженців відзначила, що такі країни, як Польща, Чехія, Австрія, виявили щире співчуття та підтримку українському народу [7].

Європейський Союз також відіграв ключову роль у захисті прав біженців з України, оперативно відреагувавши на їхні потреби та надавши різноманітну допомогу. Підтримка включає в себе гуманітарну допомогу, захист, матеріальну підтримку та інше.

В рамках ЄС була створена Платформа солідарності з метою реалізації Директиви про тимчасовий захист [9] та сприяння взаємодії між країнами-членами ЄС та іншими учасниками. Головні завдання Платформи солідарності включають узгодження позицій щодо прийому українських біженців, збір інформації про їхні потреби та використання інструментів ЄС для допомоги та регулювання статусу біженців.

Платформа містить план з 10 пунктів, що включає захист дітей-біженців, тимчасову реєстрацію, національний план для надзвичайних ситуацій, збільшення можливостей для прийому та розміщення біженців, а також розширення міжнародного співробітництва.

Директива, яка забезпечує тимчасовий захист, застосовується до біженців, які перетинають кордони з країнами Європейського Союзу та Молдовою.

Цей юридичний документ забезпечує їм низку прав, що важливо для їхнього благополуччя. Він надає біженцям з України статус, який є подібним до статусу громадян ЄС у питаннях вільного пересування, хоча і не зовсім ідентичним. Цей випадок є унікальним у історії ЄС, оскільки вперше положення цієї Директиви були втілені в життя [1].

Організація Об'єднаних Націй підтримала цю ініціативу і активізацію

Директиви, вважаючи її одним з ключових механізмів для надання біженцям негайного захисту від виселення та забезпечення їх основними стандартами у поводженні [19]. Це включає матеріальне забезпечення, доступ до житла, роботи, медичних і соціальних послуг тощо.

Застосування тимчасового захисту стало безпрецедентним кроком, спрямованим на задоволення потреб у міжнародному захисті. Це гарантує швидкий доступ до безпеки, документів та прав для тих, хто був змушений покинути свій дім і змінити звичний спосіб життя через воєнні дії в Україні.

Європейська Комісія вирішила продовжити дію Директиви про тимчасовий захист до березня 2024 року [21].

Також, за інформацією від Єврокомісії, українці, які вирішили повернутися додому на тривалий час, зможуть продовжувати користуватися тимчасовим захистом в країнах ЄС.

Рішення про продовження дії Директиви було прийнято у відповідь на масові ракетні обстріли Росії проти критично важливої інфраструктури України.

Країни Європейського Союзу продовжують виявляти солідарність із біженцями з України, зобов'язуючись підтримувати їх і надалі.

Однак, в 2023 році вони мають намір запровадити контроль за виплатами допомоги цій категорії осіб. З першого дня січня 2023 року, у Німеччині було збільшено розмір виплат для українських біженців, згідно з нововведеннями в проєкті Федерального міністерства праці та соціальних питань цієї країни [22].

Кожна країна ООН має власні правила та закони, що регулюють статус та права біженців на національному рівні. Проте, це законодавство повинно відповідати міжнародним стандартам і не суперечити положенням Конвенції ООН про статус біженців.

Для країн ЄС, які прийняли біженців з України, встановлено наступні права та гарантії: забезпечення житлом; виплата матеріальної допомоги; гарантії доступу до ринку праці; право на проживання на термін у 1 рік з

можливістю продовження; можливість отримання медичної допомоги; доступ до системи соціального забезпечення; можливість повернення в Україну та інше [64].

Особливо важливим для українців є можливість отримання тимчасового захисту.

Особи, які отримали тимчасовий захист, в подальшому мають можливість подавати заяви до державних органів країни притулку для отримання статусу біженця. Щоб отримати тимчасовий захист, необхідно звернутися до органів влади з питань міграції в країні ЄС, де особа бажає отримати захист. Після розгляду заяви, відповідні міграційні органи видають документ, що підтверджує надання тимчасового захисту, та перелік прав, які передбачені статусом тимчасового захисту.

Статус біженця є особливим правовим статусом, який може бути надано індивідам, які перебувають під реальною загрозою переслідування чи іншої серйозної небезпеки в своїй рідній країні [57, с.179]. Цей статус може бути присвоєно громадянам України, які були змушені залишити територію своєї країни через воєнні конфлікти. Також це стосується і іноземців, які до цього проживали в Україні на законних підставах.

Варто зазначити, що існують певні обмеження, пов'язані з отриманням статусу біженця. Зокрема, особи, які подали заяву на отримання цього статусу, не можуть працевлаштуватися або залишати територію країни, в якій вони перебувають, до моменту отримання офіційного статусу біженця [50, с. 48].

Для того щоб претендувати на статус біженця, індивід повинен подати відповідну заяву та пройти ряд обов'язкових процедур.

Це включає в себе перевірку біометричних даних, медичний огляд та співбесіду з представниками міграційної служби. Після завершення цих процедур приймається рішення щодо надання статусу біженця.

У разі отримання статусу біженця особа отримує право на доступ до ринку праці, медичної допомоги, освіти, соціального забезпечення,

можливість укладення шлюбу та інші права.

Згідно з даними Євростату, у вересні 2023 року в Європейському Союзі проживає 4,1 мільйона українців, які були змушені покинути свою країну [19].

Ці особи отримали право на тимчасовий притулок згідно з Директивою ЄС 2001/55/ЄС [60], що гарантує їм укриття в разі масової втечі зі своїх країн.

Цей документ було активізовано одразу після військової агресії Росії проти України 4 березня 2022 року, і спершу він мав діяти протягом одного року, але згодом його термін було подовжено.

Останнє розширення дії Директиви було затверджено в кінці вересня 2023 року, і тепер воно забезпечить захист українцям до 4 березня 2025 року, що є максимальним терміном застосування цієї директиви.

Таким чином, до березня 2025 року українські біженці та країни, де вони перебувають, повинні будуть вирішити, чи продовжуватимуть вони своє перебування за кордоном, або ж повернуться до своєї батьківщини.

Згідно з соціологічними опитуваннями, більшість українців хоче повернутися додому, коли це буде безпечно [78]. Однак деякі з них можливо не зможуть або не захочуть повертатися через різні обставини, такі як знищення їхніх домівок, стан здоров'я, робота чи навчання за кордоном, що вимагатиме додаткових рішень стосовно їхнього правового статусу за межами України.

Що стосується майбутнього українських біженців у Європі, існує два потенційних шляхи вирішення їхньої ситуації. Перший полягає в тому, що, незважаючи на спроби створення єдиної міграційної політики, рішення про міграцію все ще залишаються в віданні національних урядів, тому кожна країна ЄС може самостійно вирішувати про долю українців на своїй території, виходячи з власних інтересів, політичного клімату та ринку праці.

В історії вже були ситуації, коли ЄС приймав подібні рішення.

Наприклад, у 1990-х роках було надано тимчасовий захист біженцям з

колишньої Югославії, до прийняття Директиви 2001/55/ЄС в 2001 році, коли рекомендації ЄС не мали обов'язкової сили і виконувалися відповідно до національних законів та практики [28]. Згодом, після підписання мирної угоди в Дейтоні у 1995 році, яка гарантувала право на повернення та компенсацію, Верховний комісар ООН у справах біженців зазначила, що потреба в особливому режимі тимчасового захисту більше не існує і потрібно зосередитись на добровільній репатріації.

На тлі масового прибуття біженців із розгорнутої війни у Югославії, Німеччина, що прийняла найбільше таких осіб, запрошувала їх до добровільного повернення на батьківщину.

Починаючи з моменту до березня 1997 року, Німеччина очікувала виїзду неодружених, бездітних пар та тих, хто мав на своєму рахунку правопорушення. До кінця 1999 року вже більшість біженців мала залишити країну. Деякі федеральні землі, такі як Баварія і Берлін, навіть заявили про готовність до примусового виселення в крайньому випадку, залишаючи винятки для осіб, які перенесли травми війни чи злочини, до моменту їхнього одужання.

Протягом 1997 року було депортовано понад тисячу осіб з Югославії, а в наступному році число примусових повернень збільшилося до двох тисяч.

З загальної чисельності близько 320 тисяч югославських біженців в Німеччині, більшість або вирушили назад до своїх домівок, або переїхали до інших країн.

Лише незначна частина, 22 тисячі осіб, змогли отримати право на постійне проживання на інших підставах. В той же час, зі Швейцарії повернулося половина з югославських біженців.

У контрасті до цього, інші країни як Австрія та держави Скандинавії надали можливість переважній більшості біженців перетворити свій тимчасовий статус на постійний.

Деякі з цих країн використали для цього механізми, передбачені Конвенцією ООН про статус біженців 1951 року [42], яка вимагає

індивідуальної оцінки кожного випадку та ризику для особи у випадку повернення.

Інші ж рішення базувались на ступені інтеграції осіб, надаючи право на постійне проживання тим, хто працював, самостійно оплачував житло та не мав на рахунку серйозних правопорушень.

Якщо після завершення трирічного періоду дії Директиви 2001/55/ЄС окремі держави-члени ЄС вирішать самостійно, не досягнувши спільної угоди, вирішити долю українських біженців, можна передбачити, що вони розглядатимуть як гуманітарні, так і економічні аспекти, подібно до підходу 1990-х.

Це означає, що особи, що постраждали від переслідувань або втратили здоров'я, інваліди, діти-сироти та інші вразливі категорії могли б сподіватися на продовження захисту відповідно до законів країн, де вони перебувають, та міжнародних зобов'язань цих держав.

В той час, як деякі держави ЄС бачать в українських мігрантах цінний додаток до своєї робочої сили та інтелектуального потенціалу, вони можуть збільшити шанси цих осіб на отримання права на проживання. Це стосуватиметься тих, хто протягом трьох років перебування в країні продемонстрував свою спроможність до самодостатності, працюючи чи ведучи власний бізнес, замість того, щоб покладатися на соціальні програми [77].

Висока ймовірність, що до цієї категорії віднесуть також молодь, яка активно і успішно навчається в місцевих освітніх установах, та інших, хто може принести користь суспільству в майбутньому. Такі рішення будуть залежати від політичного клімату та економічної обстановки у кожній країні, і кожна з них розглядатиме випадки на індивідуальній основі, враховуючи встановлені критерії.

Інший варіант для визначення долі українців після закінчення терміну дії Директиви про тимчасовий захист полягає у прийнятті спільного рішення всіма країнами ЄС.

Враховуючи попередню солідарність щодо допомоги українським біженцям, можливо, такий колективний підхід буде здійснений, хоча й вимагатиме значних зусиль для узгодження різних позицій. Однак, через різницю у кількості біженців, які проживають в різних країнах, та розмаїття витрат на їхнє утримання, існує ймовірність, що ЄС визначить загальні принципи, але конкретні рішення будуть прийматися на національному рівні [75].

Обговорення майбутнього українських біженців вже активно ведеться на різних рівнях. Спеціальний радник Єврокомісії з питань України Лудовік Ашер [1], наприклад, в своєму звіті акцентує на необхідності думати про довгострокову інтеграцію українських біженців в ЄС.

За даними досліджень, відновлення після воєнних дій займає час, і часто лише третина біженців повертається додому навіть через десятиліття після конфлікту. Незважаючи на те, що в Україні не спостерігається таких критичних проблем, як повний колапс державності чи глибокі соціальні розбіжності, все ж існують серйозні перешкоди, такі як питання безпеки, зруйноване житло та інфраструктура.

Крім того, значні фінансові ресурси були витрачені державами ЄС на підтримку українських біженців. За оцінками, з березня 2022 по червень 2023 року на ці потреби було спрямовано понад 57 мільярдів євро, з яких найбільша частка витрат припадає на Польщу, Німеччину та Чехію [8]. Ці цифри підкреслюють масштаби зусиль, які здійснюють країни ЄС для підтримки українців у цей складний період.

У даному контексті, країни, які прийняли українців, розраховують на те, що інтеграція біженців у робочий ринок та їх податкові внески стануть ефективною віддачею за надану допомогу.

ОЕСР вказує, що до кінця 2022 року працездатне населення у Європі зросло на 0,5% завдяки приїзду українців, тоді як у країнах, які прийняли найбільшу кількість мігрантів, цей показник збільшився на 2% [24]. Висока кваліфікація та освіта біженців сприяли їхній адаптації та знаходженню

роботи.

Згідно з дослідженням компанії EWL, через рік після початку повномасштабної війни в Україні, у Польщі працевлаштовано 82% дорослих українських біженців. У Великобританії цей показник у травні 2023 року досяг 52%, у порівнянні з 19% в червні 2022 року[19].

Внесок українців у зростання ВВП деяких країн може скласти до 1,2 відсоткових пунктів на рік, а у випадку країн як Угорщина, Латвія та інші — близько 0,8 відсоткових пунктів. Прогнозується, що випуск товарів та послуг у таких країнах, як Естонія, Польща та Чехія, може зрости на 2,2–2,3% до 2026 року, а в Німеччині — на 0,6–0,65%, в порівнянні з ситуацією без міграції.

Для максимального використання потенціалу українських мігрантів, країни, що їх приймають, повинні активно працювати над їхньою інтеграцією, зокрема, над вивченням мови та працевлаштуванням.

Проте багато біженців все ще живуть із надією на повернення додому, що може стримувати їх від активної інтеграції в нові суспільства, включаючи вивчення мови, довгострокове навчання або перекваліфікацію, що у свою чергу створює «дилему очікування» і для працедавців, які вагаються наймати працівників, які можуть залишити країну[77].

Експерти підкреслюють необхідність чіткості в питанні того, що буде після закінчення тимчасового захисту, щоб сприяти інтеграції та уникнути розбіжностей у рішеннях між різними країнами-членами ЄС.

З огляду на те, що повернення біженців навіть після завершення війни може бути довготривалим та важким процесом, радник ЄК Лудовік Ашер закликав до продовження тимчасового захисту українських біженців на період, необхідний для відновлення країни, можливо, на десять років [1].

Однак такі пропозиції можуть зіткнутися з опором через обережне ставлення європейських політиків до тривалої міграції та потенційно складні реакції з боку українського суспільства та держави, особливо в умовах постійного міграційного тиску на Європу.

Партнери України за кордоном глибоко усвідомлюють загрозу, яку становить масова еміграція для країни, що може призвести до втрати значної та якісної частини населення, критичної для її відновлення та розвитку.

Відповідно до звіту Єврокомісії про майбутнє населення України після війни [9] існує ризик, що населення може скоротитися на третину протягом наступних 30 років, опускаючись нижче за позначку в 30 мільйонів осіб у випадку довготривалого конфлікту та обмеженого повернення біженців.

Навіть у найкращому сценарії, який передбачає швидке закінчення війни та економічне зростання, населення України може зменшитися на 9 мільйонів до 2052 року.

У світлі цього, Лудовік Ашер [1] рекомендує координувати з Україною питання щодо правового статусу українських біженців в ЄС із перспективою можливого автоматичного продовження їхнього перебування на значний термін після закінчення дії тимчасового захисту.

Така політика була б сприятлива, оскільки вона б враховувала потреби як України, так і європейських країн, вирішуючи проблему взаємовигідним чином.

Впровадження цієї стратегії могло б передбачати, що ЄС буде працювати над сприянням поверненню українців, але у разі їх перебування за кордоном — підтримувати зв'язок із рідною країною та їхню участь у відновленні після війни. В свою чергу, Україна могла б підняти питання про підтримку своїх громадян у переговорах з ЄС, пропонуючи включити це до порядку денного співробітництва [70].

Реальною можливістю для реалізації таких планів є перспектива європейської інтеграції України, яка б дозволила українцям вільно пересуватися та працювати в ЄС.

Важливо не просто надати українцям право на перебування за гуманітарними мотивами на час відбудови країни, як це пропонує Ашер, а розширити їхні можливості на європейському ринку праці загалом.

Це допоможе відповісти на потреби країн, що шукають додаткові

ресурси для розвитку, та водночас стане вигідним для України, оскільки гнучкі умови працевлаштування можуть зменшити бажання мігрантів залишатися за кордоном надовго, зберігаючи при цьому модель циркулярної міграції, яка була вигідною для країни до війни. Також стабільний правовий статус у ЄС дозволить українцям мати доступ до кращих робочих місць, освіти та соціальних підйомів, що в кінцевому підсумку сприятиме економічному та соціальному розвитку України через фінансові перекази, інвестиції та передачу знань та навичок [70].

Однією з країн, яка активно підтримує Україну та її громадян, є Сполучені Штати Америки. Вони запровадили спеціальну програму для прийому українських біженців, яка передбачає можливість для громадян України легально переїхати до США за умови наявності американського спонсора, який зможе забезпечити їх фінансово та в інших аспектах. 25 квітня 2022 року було запущено онлайн-портал, де громадяни США можуть виявити своє бажання підтримати українських біженців, підтвердивши свою здатність надавати їм допомогу.

Польща стала державою, яка прийняла найбільше громадян України з часу початку масштабного воєнного конфлікту. Вибір українців на користь Польщі як місця для тимчасового притулку в основному обумовлений географічним положенням цієї країни, а також існуванням тривалих традицій знаходження роботи в Польщі серед населення України. У перші два місяці війни, приблизно 3,5 мільйона людей переїхали до Польщі [59].

Оскільки в Польщі зосереджена найбільша кількість українців порівняно з іншими країнами, польський уряд прийняв спеціальні правила, які регулюють процес надання допомоги українським біженцям.

В Польщі, як і в багатьох інших країнах, громадяни України, які вимушені були виїхати зі своєї країни через воєнні дії, мають можливість отримати статус біженця. Цей статус надає їм такі переваги, як можливість отримувати безкоштовний одяг та їжу, можливість безкоштовного проживання в спеціально обладнаних місцях для переселенців, право на

отримання соціальних виплат, безкоштовні медичні консультації в сімейного лікаря, а також безкоштовний проїзд у транспорті за наявності українського паспорта.

Проте, поряд з перевагами, існують також і певні недоліки статусу біженця. Серед них варто відзначити неможливість працевлаштування протягом 6 місяців, відсутність можливості відкрити рахунок у банку, а також тимчасове вилучення українського паспорта і видача на заміну документа, який підтверджує статус біженця.

Необхідно відзначити значущий вклад, який зробила Канада у питанні регулювання статусу біженців з України. На рівні державних структур була розроблена та прийнята спеціальна програма під назвою «Canada-Ukraine Authorization for Emergency Travel». Ця програма дозволяє громадянам України законно перебувати на території Канади протягом двох років або навіть більше, при цьому надаючи їм можливість отримати доступ до освітніх програм і ринку праці, а також скористатися медичними послугами.

Крім того, Канада ухвалила рішення, згідно з яким українці, що прибули до країни в рамках програми «Canada-Ukraine Authorization for Emergency Travel», за їхнім бажанням, можуть претендувати на отримання постійного статусу в Канаді. Це створює додаткові можливості для громадян України, які знаходяться у важкій ситуації через військовий конфлікт в їхній рідній країні, і допомагає їм адаптуватися та знайти нові можливості для життя та роботи в Канаді.

Дослідження питання, що стосується правового статусу біженців, вимагає особливої уваги та активної участі з боку урядових структур України. Важливо, щоб вони відігравали ключову роль і надавали відповідну підтримку українським громадянам, які опинилися в статусі біженців.

Крім того, є необхідністю в удосконаленні законодавчої бази, яка регулює питання правового статусу біженців. Це зумовлено тим, що криза, пов'язана з біженцями з України, є однією з найбільших подібних ситуацій з часів Другої світової війни.

Для громадян України, які бажають повернутися назад до своїх домівок, українські органи влади мають створити належні умови для життя. Це означає забезпечення житлом для тих, хто цього потребує, забезпечення доступу до ринку праці, а також можливість користування різними соціальними та медичними послугами. Таким чином, держава повинна взяти на себе відповідальність за створення умов для гідного життя своїх громадян, які повертаються додому з-за кордону.

Висновки до розділу III.

Повномасштабна війна, розпочата Росією на теренах України 24 лютого 2022 року, спричинила масову міграцію людей, змушуючи мільйони залишити свої оселі та шукати притулок як внутрішньо переміщені особи або біженці у різних країнах світу. Багато держав світу виступили об'єднано, щоб надати підтримку та допомогу біженцям з України.

Глобальні та регіональні організації, такі як ООН та Європейський Союз, активно взяли участь у вирішенні питань, пов'язаних із статусом біженців з України, впроваджуючи різноманітні програми та надаючи допомогу.

Однією з ключових досягнень у цій сфері стало ухвалення Директиви про тимчасовий захист. Цей документ став одним з головних інструментів для забезпечення термінового захисту біженців від примусового повернення, а також для гарантування базових стандартів у взаємодії з біженцями. Вона забезпечує біженцям матеріальну підтримку та доступ до інших важливих послуг, одночасно дотримуючись їхніх прав і свобод.

Сьогодні Україна стикається з серйозними наслідками міграційних процесів. З одного боку, українці, які працюють або навчаються за кордоном, набувають цінного досвіду, який може бути використаний для розвитку країни. З іншого боку, повномасштабне вторгнення Росії призвело до того, що з України масово виїхали жінки, діти та літні люди. Еміграція на такому

рівні представляє собою величезний виклик для України, оскільки після війни країні буде потрібен людський капітал в усіх сферах.

Держава в даний час підтримує вимушених переселенців і закликає їх виїхати, щоб уникнути небезпеки, але більшість з них готова повернутися і допомогти відновити Україну. Все залежатиме від того, скільки часу знадобиться для відновлення економіки та створення робочих місць, а також від гарантій безпеки, які держава зможе надати своїм громадянам.

В ситуації російсько-української війни проблема міграції набуває особливої ваги і вимагає негайного вирішення. Завдання реінтеграції тих, хто повертається, є складним і вимагає знайдення ефективних рішень.

В разі, якщо конфлікт та активні воєнні дії на території України продовжаться на період понад півроку чи навіть рік, країна може зазнати втрат у вигляді значної кількості населення, що знаходиться в працездатному і дітородному віці, а також частини дітей, які є майбутнім нації.

Основною причиною, через яку українці вирішили шукати притулок за кордоном, є повномасштабне вторгнення Росії на українську територію, що змусило їх прагнути безпеки для себе і своїх дітей, намагаючись уникнути небезпек.

Проте, незалежно від складних умов, у яких опинилася Україна, значна кількість українців, які залишили свою батьківщину, висловлюють бажання повернутися назад. Тим не менш, майже кожен п'ятий емігрант розглядає можливість залишитися у країні, де він зараз перебуває. Цей відсоток може бути і меншим, оскільки українці, які переїхали за кордон, зіткнулися з рядом труднощів у нових місцях проживання. Серед найпоширеніших проблем — бар'єр мови, труднощі з пошуком роботи, відсутність житла та фінансові проблеми.

Ускладненням для повернення українців на батьківщину є також відсутність роботи в Україні, проблеми з житлом, а також потенційні небезпеки, які можуть на них чекати вдома. Вирішенням цієї проблеми могло би стати закінчення війни, створення умов для працевлаштування, фінансова

допомога для повернення та забезпечення житлом чи відповідними компенсаціями. Варто відзначити, що деякі українці готові повернутися в будь-якому випадку, незважаючи на умови.

Головною мотивацією для повернення є патріотизм і любов до України. Саме тому важливо, щоб держава активно працювала над збереженням зв'язку емігрантів з українською мовою, історією та культурою. Також бажання внести вклад у відновлення інфраструктури, соціальних служб та економіки на постраждалих територіях, можуть знайти мотивацію в допомозі своїй країні після війни.

Люди можуть прагнути повернутися для збереження або відновлення зв'язків з родиною та друзями, які залишилися в Україні. Важливим аспектом повернення до України є те, що особи можуть бачити можливості для власного особистого і професійного розвитку та самореалізації в Україні після відновлення.

Додаткові ініціативи, які могли б сприяти поверненню українців, включають створення можливостей для онлайн-навчання в українських навчальних закладах для дітей і молоді, які зараз перебувають за кордоном, обов'язкове вивчення української мови, літератури та історії за кордоном, а також інформаційні кампанії з боку української влади про те, що українці потрібні своїй країні, і для них буде створено всі необхідні умови для повернення.

ВИСНОВКИ

Дослідження присвячено проблемі біженства як соціально-політичному явищу в Україні.

Метою мого дослідження було здійснення коректного аналізу міграційної кризи в Україні після воєнного вторгнення Росії в 2014 році. Визначити міжнародно-правовий статус біженців з України в світі, проаналізувати внутрішні та зовнішні фактори, які вплинули на зростання міграційних потоків, їх соціальні та економічні наслідки, та розглянути роль урядових і міжнародних інституцій у вирішенні цієї кризи.

В ході написання наукової роботи, було визначено, що Конвенція ООН 1951 року визначає біженця як особу, яка боїться переслідування через свою расу, релігію, національність, приналежність до певної соціальної групи чи політичні погляди і яка перебуває поза межами своєї країни національності і не може або не хоче отримати захист від цієї країни; або яка, не маючи громадянства і перебуваючи поза країною свого попереднього проживання через такі самі обставини, не може або не хоче повернутися туди.

Таким чином, Конвенція 1951 року стала ключовим міжнародним документом, що закріплює визначення біженця, яке пізніше було інтегровано до національного законодавства багатьох країн, включаючи Україну.

В дослідженні підкреслено, що забезпечення прав біженців на міжнародному рівні вимагає створення ефективного механізму, що включатиме у себе ряд суб'єктів з відповідними повноваженнями, міжнародні договори та національне законодавство.

Такий механізм має бути структурованим і взаємопов'язаним, що дозволить ефективно виконувати функції забезпечення і захисту прав біженців.

Важливо відзначити, що наявність ефективного механізму забезпечення прав біженців є ключовим фактором для реалізації їхніх прав і

свобод, а також для забезпечення їхньої безпеки та гідності. Таким чином, міжнародна спільнота повинна продовжувати працювати над удосконаленням цього механізму, забезпечуючи його відповідність сучасним викликам і потребам біженців.

В магістерській роботі зазначено, що різні регіони та держави мають різний рівень розробки механізмів захисту біженців. Ці механізми зазвичай формуються в різні періоди та реагують на конкретні події, такі як прихід великих потоків переміщених осіб. Регіональне законодавство спрямоване на надання допомоги державам, які не завжди можуть самостійно вирішувати проблему з біженцями, а також на забезпечення прав та свобод осіб, які потребують захисту.

Варто також зазначити, що організації, як регіональні, так і міжнародні, грають важливу роль у захисті біженців. Вони прагнуть забезпечити доступ вразливим групам осіб до життєво необхідних речей, таких як їжа, соціальні послуги, житло, робота, освіта та інше, незалежно від їхнього місця перебування. Ці організації турбуються як про доросле населення, так і дітей, оскільки останні найбільше страждають від переміщень. Вони також надають рекомендації у складних ситуаціях, надають фінансову та гуманітарну допомогу державам, щоб сприяти кращому виконанню ними своїх обов'язків з захисту біженців і надання притулку.

Велику частину дослідження було присвячено впливу повномасштабної війни на міграцію українців. Повномасштабна війна, розпочата Росією на теренах України 24 лютого 2022 року, спричинила масову міграцію людей, змушуючи мільйони залишити свої оселі та шукати притулок як внутрішньо переміщені особи або біженці у різних країнах світу.

Багато держав світу виступили об'єднано, щоб надати підтримку та допомогу біженцям з України. Глобальні та регіональні організації, такі як ООН та Європейський Союз, активно взяли участь у вирішенні питань, пов'язаних із статусом біженців з України, впроваджуючи різноманітні програми та надаючи допомогу.

Мартін Гріффітс, координатор ООН з надзвичайної допомоги, 6 лютого 2023 року на засіданні Ради Безпеки ООН у Нью-Йорку озвучив таку статистику: внаслідок агресії Росії проти України близько 8 мільйонів українців були змушені виїхати до сусідніх країн, втеча від війни, і ще 5,3 мільйона стали внутрішньо переміщеними особами, намагаючись знайти безпечне місце у власній країні. Окрім цього, 17,6 мільйона людей в Україні, що становить майже 40% населення країни, мають потребу в гуманітарній допомозі [59].

Однією з ключових досягнень у цій сфері стало ухвалення Директиви про тимчасовий захист. Цей документ став одним з головних інструментів для забезпечення термінового захисту біженців від примусового повернення, а також для гарантування базових стандартів у взаємодії з біженцями.

Вона забезпечує біженцям матеріальну підтримку та доступ до інших важливих послуг, одночасно дотримуючись їхніх прав і свобод.

Для самої України цей період характеризується найбільшим відтоком населення за весь час існування незалежної держави та навіть за всю історію країни, при цьому міграційний процес має транснаціональну природу.

Варто зазначити, що наслідки цього масового переміщення українців можна буде повноцінно оцінити лише після завершення військових дій. Проте вже сьогодні можна зробити деякі важливі висновки.

Те, що спочатку було масовою евакуацією, з часом трансформується у трудову міграцію українців, особливо в країнах Європи, а також у Канаді та США.

Через тривалість війни на українській території та відсутність можливості повернення додому, жінки-мігранти влаштовують своє життя за кордоном, інтегруються у суспільство країн прибуття, знаходять роботу та орендують житло. Втім, у перспективі це може призвести до ситуації, коли багато мігрантів так і не повернуться в Україну, а замість цього розпочнеться процес возз'єднання сімей, що спровокує виїзд чоловіків з країни.

Варто зазначити, що більшість українців зараз перебувають у Європі,

користуючись соціальними гарантіями та пільгами, які надаються постраждалим від війни.

Однак, з завершенням війни цей статус буде скасовано, що змусить українських громадян або залишити країну прибуття, або змінити свій міграційний статус, або знайти роботу в залежності від умов, які діють у конкретній країні для іноземців. Ті, хто отримав статус тимчасового біженця, вважаються нерезидентами України.

Проте, існує група українців, які висловлюють бажання повернутися на батьківщину після відновлення миру, і опитування підтверджують цю тенденцію. Незважаючи на це, прогнози щодо масштабного повернення українців додому досить песимістичні і несуть в собі загрози для демографічного та економічного майбутнього України.

З урахуванням потенціалу нашої країни та підтримки з боку Заходу, існує можливість створення умов для повернення українців, принаймні, в ті регіони, які не постраждали від війни та окупації в катастрофічних масштабах.

Майбутній розвиток України в поствоєнний період виглядає оптимістичним. Успіхи в боротьбі з корупцією, зміцнення державних інституцій і покращення інвестиційного клімату можуть сприяти надходженню інвестицій для відновлення та розвитку економіки, що, в свою чергу, стимулюватиме повернення значної частини мігрантів на Батьківщину.

У найближчому майбутньому питання повернення українців та їх реінтеграція стане серйозним викликом, який вплине на відновлення країни після війни, а також на відновлення соціально-економічної стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Asscher L. Integration of People Fleeing Ukraine in the EU. Note to European Commission. May 2023. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes...>
2. Betts A. Survival Migration: Failed Governance and the Crisis of Displacement. 2013. URL : <https://www.jstor.org/stable/10.7591/j.ctt32b5cd>
3. Black R., Collyer M., Somerville W. Pay-to-Go Schemes and other Noncovercive Return Programs: Is Scale Possible? URL: <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/pay-to...>
4. Chuyenko V. Historical prerequisites for the emergence and periodization of the formation of the legal status of refugees in international law. Entrepreneurship, economy and law. International private law. 2017. No. 7. P. 310-315. URL: <http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2017/2/61.pdf>
5. Convention on the Status of Refugees. Protocol (995_363) dated 12.16.1966. On joining the Convention, see Law N 2942-III (2942-14) dated 10.01.2002. 1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
6. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:001...>
7. Duszczuk M., Kaczmarczyk P. The War in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and Challenges. Intereconomics. Review of European economic policy. 2022. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year2022/number/3/article/the-war-in-ukraine-and-migration-to-poland-outlook-and-challenges.html>
8. Estimated total Ukrainian refugee costs in selected countries worldwide from March 2022 to June 2023.

- URL: <https://www.statista.com/statistics/1312602/ukrainian-refugee-cost-by-c...>
9. European Commission. Regulation of migration: Reception of refugees from Ukraine. Migration and Home Affairs. 2022 URL: https://homeaffairs.ec.europa.eu/policies/migration/migration-management-welcoming-refugees-ukraine_uk
 10. Gevorgyan S., Baghdasaryan K. Toward a Transhumanist Transformation of Human Labor Potential in the Context of Global Challenges. *Futurity Economics&Law*. 2021. URL: <https://doi.org/10.57125/fel>
 11. Holbom L. Refugees: a problem of Our Time. New York.,1975. Vol. 1–2. P. 62–63.
 12. Immigration of International Students to the EU /European Migration Network Study 2012
URL:http://ec.europa.eu/dgs/homefairs/whatedo/networks/european_migration_network/reports/docs/emntudies/immigrationstudents/0_immigration_of_international_students_to_the_eu_sr_24april2013_final_en.pdf
 13. In Search of a Durable Solution. Examining the Factors Influencing Postconflict Refugee Returns.
URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA1327-1.html
 14. Kumar A. Analysis of the Principle of Subsidiarity as a Principle of EU Law: Future Perspectives. *Futurity Economics&Law*: 2021. P. 18–27. URL: <https://doi.org/10.57125/fel>
 15. Law of Ukraine «On refugees and persons in need of additional or temporary protection». Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2012. No. 16. P. 146.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
 16. Milner J. Struggles for Citizenship in Africa. 2009.
URL: <https://www.justiceinitiative.org/publications/struggles-citizenship-africa>
 17. Stenberg G. Non-expulsion and nonrefoulement: The prohibition against removal of refugees. 1994. Vol. 9. Uppsala. P. 4, 12.
 18. The EU Can't Treat Ukrainian Refugees Like Short-Term Visitors.

URL: <https://www.rand.org/blog/2023/07/the-eu-cant-treat-ukrainian-refugees-...>

19. The situation with refugees from Ukraine. UN Operational Data Portal. 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

20. Paryzkyi I. General Theory of Future Law: Definitions, Innovative Potential. *Futurity Economics & Law*. 2022. P. 25–32
URL: <https://doi.org/10.57125/fel.2021.09.25.03>

21. Ukrainian refugees: EU member states agree to extend temporary protection Council of the EU. Press release. 28 September 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/09/28/ukra...>

22. Ukraine's population future after the Russian Invasion. The role of migration for demographic change.

URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC132458>

23. UNESCO Institute for Statistics. URL: <http://uis.unesco.org/en/home>.

24. UNHCR. THE EU TEMPORARY PROTECTION DIRECTIVE IN PRACTICE 2022. Regional Bureau For Europe. 2022. 8.

URL: https://reliefweb.int/report/world/eu-temporary-protection-directive-practice2022?gclid=CjwKCAiAmJGgBhAZEiwA1JZolj2JamY8gawKSPFdMSokFj9VkRyScBWWhMDHnhe70w07ahFf6DxbCBoCiwUQAvD_BwE

25. Uniting for Ukraine. U.S. Department of Homeland Security. U.S. Citizenship and immigration services. 2022.

URL: <https://www.uscis.gov/Ukraine>

26. United Nation. Situation of human rights in Ukraine in the context of the armed attack by the Russian Federation. Human Rights. Office of the high commissioner. Ukraine. 2022. 52.

URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-06-29/2022-06-UkraineArmedAttack-EN.pdf>

27. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. 2022.

URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583>

28. Valenta M., Strabac Z. The dynamic of Bosnian refugee migrations in 1990s, current migration trends and future prospects.

URL: https://www.jstor.org/stable/45054962?seq=11#metadata_info_tab_contents

29. Visa holders entering the UK under the Ukraine Humanitarian Schemes – Follow-up survey: April to 15 May 2023.

URL: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/grat...>

30. War refugees from Ukraine. A year in Poland. A survey.
URL: <https://ewl.com.pl/wp>

[content/uploads/2023/02/REPORT_REFUGEES_YEAR_IN_P...](https://ewl.com.pl/wp-content/uploads/2023/02/REPORT_REFUGEES_YEAR_IN_P...)

31. Walsh School of Foreign Service. Georgetown University. 2023.

URL: <https://isim.georgetown.edu/profile/susan-martin/>

32. Zaviryuha A. Peculiarities of the legal status of refugees in national and international law. Graduate work. National Aviation University. Kyiv. 2022. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55522/1/>

33. Алгаш В., Піттель А. Сучасна міграційна криза як виклик для Європейського Союзу. *Міжнародне право*. 2019.

URL: <http://pgpjournal.kiev.ua/archive/2019/12/62.pdf>

34. Вітте К. ООН: Щодня у світі стає на 30 тисяч біженців більше [Електронний ресурс]/ К. Вітте, Н. Неділько

URL: <http://www.dw.com/uk/оон-щодня-у-світі-стає-на-30-тисячбіженцівбільше/a-17725502>

35. Гаазька угода про моряків-біженців 1957 року: міжнародний документ від 24 листопада 1957 року / Рада Європи.

URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/asylum/Rothereur3.5.1.html>

36. Гончаренко О.А. Принципи міжнародно-правового статусу біженця. Проблеми законності. 2004. Вип. 65. С. 187-194.

37. Гончаренко О.А. Статус біженця в міжнародному праві : дис. ...

канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / О.А. Гончаренко. Харків, 2005. 170 с.

38. Державна міграційна служба України : статистичні дані.

URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>

39. Жук В.О. Поняття «біженець» у міжнародному праві. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2003. № 3. С. 12–39.

40. Загальна декларація прав людини: міжнародний документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року

URL: <https://lawyersunion.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Deklaratsiya-prav-lyudyny.pdf>

41. Конвенція ООН про права дитини: міжнародний документ, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН від 02 вересня 1990 року.

URL: <https://www.unicef.org/child-rights-convention>

42. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року: міжнародний договір ООН, прийнятий Генеральною Асамблеєю від 11 грудня 1979 року.

URL: https://web.archive.org/web/20180613160801/http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_207?test=hi.Mfxp5Gk5lgyRsZiQnsqlyHI4PYs80msh8Ie6

43. Конвенція про статус біженців: міжнародний документ від 28 липня 1951 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011

44. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: міжнародний інструмент захисту прав людини, прийнятий ООН в 1987 році.

URL: <https://www.ohchr.org/en/instrumentsmechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading>

45. Курбет О. Міжнародна трудова міграція в незалежній Україні: риси та особливості / О.Курбет // Історія народного господарства та економічної думки України. 2020. Вип. 53. С. 363-386.

46. Лібанова Е. Зовнішні трудові міграції українців: масштаби,

причини, наслідки / Е.Лібанова // Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2. С. 11-26.

47. О.М.Майборода. Етнічність у міжнародній системі Вид. 2-е, випр. і допов. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2017. 448с.

48. Майданик А. І. Міграційна криза в ЄС та її вплив на безпекову ситуацію у світі. *Наукові записки студентів та аспірантів НУОА*. 2020. Сер.: «Міжнародні відносини». Вип. 5. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/8294/1/35.pdf>

49. Малиновська О.А. Регулювання проблеми біженців у країнах Західної Європи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2003. № 1. С. 119–128.

50. Малиновська О.А. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування / О.Малиновська // Ринок праці та зайнятість населення. 2018. № 3. С. 39–44.

51. Міграція в Україні: цифри і факти. 2021
URL:https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-ukr_web.pdf.

52. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України / О. А. Малиновська. К. : НІСД, 2014. 48 с.

53. Міжнародна конвенція про захист осіб з інвалідністю 2008 року: міжнародний договір ООН, прийнятий Генеральною Асамблеєю від 23 грудня 2008 року.

URL:<https://web.archive.org/web/20200725145101/https://www.scoop.co.nz/stories/WO0805/S00048.htm>

54. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2010: конвенція ООН від 23 грудня 2010 року.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_h91

55. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року: конвенція ООН, прийнята Генеральною

Асамблеєю від 21 грудня 1965 року.

URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/convention-on-the-elimination-of-racism-and-discrimination>

56. Міжнародне право: Навч. посібник. За ред.. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

57. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1976 року: пакт ООН, прийнятий Генеральною Асамблеєю від 23 березня 1976 року. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-international-covenant-on-civil-and-political-rights>

58. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1976 року: пакт ООН, прийнятий Генеральною Асамблеєю від 16 грудня 1976 року. URL: <https://coe.int/uk/web/compass/international-covenant-on-economic-social-and-cultural-rights>

59. Міжнародно-правові та національні засоби захисту прав біженців : Практикум для студентів юридичних клінік / Під заг. ред. М.В. Буроменського. Уклад. М.В. Буроменський та ін. ; Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Ін-т прикладних гуманітарних досліджень. Харків, 2003. 179 с.

60. Новік В. Неурядові організації, які надають допомогу біженцям. Управління сучасним містом. 2002. № 4–6. С. 155-162

61. ООН: Близько восьми мільйонів українців утекли від війни. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-blizko-vosmi-miljoniv-ukrainciv-utekli-vid-vijni/a-64628526>

62. Орловська Н.А. Актуальні питання запобігання нелегальній трудовій міграції у контексті Стратегії державної міграційної політики України / Н.А. Орловська // *Проблеми реалізації Стратегії державної міграційної політики України* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. Київ. НІСД, 2019. С. 73–77.

63. Ортинська Н.В. Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження [Текст]: монографія. Львів. СПОЛОМ, 2016. 691 с.

64. Офіційний сайт Державної міграційної служби України
URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani.html>
65. Пивоваров В. Кримінологічний аналіз світової нелегальної міграції: український аспект / В.Пивоваров, К.Петраш // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 1. С. 195-199
66. Пожидаєва М. В. Права біженців і заборона дискримінації у сучасному міжнародному праві // Міжнародне публічне і приватне право. К., 2005. № 4.
67. Хомишин І. Причини та наслідки освітніх міграцій / І.Хомишин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2018. № 905. С. 109–116.
68. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України : від 20.10.2014, № 1706 // Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1
69. Правові механізми регулювання міграційних процесів: монографія / кол. авт.: Н.П. Бортник, В.С. Канцір, М.М. Сірант, Р.І. Радейко, Т.В. Бачинський; За заг. ред. Н.П. Бортник. Львів. НУ «Львівська політехніка», 2016. 892 с.
70. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту від 08.07.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 16. Ст. 146.
71. Садова У. Реєміграція як механізм соціальної політики у справах внутрішньо переміщених осіб в Україні / У.Садова, Р.Рісна // Регіональна економіка. 2015. № 2. С. 55-64.
72. Самаєва Ю. Як повернути людей в Україну : інтерв'ю з експертом у сфері міграційної політики Андрієм Гайдуцьким / Ю.Самаєва // ZN.UA. 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/jak-povernuti-ljudej-v-ukrajinu.html>
73. Сімахова А.О. Міграційні процеси в Україні в умовах війни: соціальний аспект / А.О. Сімахова, І.О. Церковний // Економіка,

управління та адміністрування. № 4 (102). 2022. С. 60-64.

74. Сидорчук О.Г. Міграційні тенденції в Україні: безпековий аспект / О.Г. Сидорчук // Публічне адміністрування: теорія та практика. 2019. Вип. 1 (21). С. 1-12.

75. Соловійов Є. Внутрішня вимушена міграція: український вимір / Є.Соловійов // Evropsky politicky a pravni diskurz. 2018. № 5. С. 37-43.

76. Тиндик Н.П. Еволюція статусу біженця у міжнародно-правовій практиці. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук. праць. Донецьк. ДЮОІ ЛДУВС, 2007. № 4. С. 61-70

77. Туча О., Співак І., Бондаренко О., Погарська О. Вплив українських мігрантів на економіки країн реципієнтів. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.p...

78. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/mon2020.pdf>

79. Українські біженці війни за кордоном: аналітичний огляд. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinski-bizhentsi-viynuzakordonom>

80. Українські біженці в Європі. Дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхали в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <https://4service.group/ukrayinski-bizhentsi-v-yevropi-doslidzhen-nya-povedinki-ta-nastroyiv-ukrayintsiv-shho-vimusheni-buliviyihali-v-yevropu-vnaslidok-vijni-v-ukrayini/>

81. Українці та війна. Інститут соціології НАН України. URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/news/2022/zvit_170422.pdf

82. Чуєнко В. «Європейська криза біженців» як найактуальніша проблема Європейського Союзу. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2016. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/4/46.pdf>

83. Чуєнко В. *Історичні передумови виникнення та періодизація*

становлення правового статусу біженців у міжнародному праві

URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/2/61.pdf>

84. Шелюк В. Соціальна міграція: етапи, функції, типи / В.Шелюк // Перспективи. 2001. № 3 (15). С. 45-50

SUMMARY

The study is dedicated to the problem of refugees as a socio-political phenomenon in Ukraine.

It was mentioned, that the full-scale war launched by Russia on the territory of Ukraine on February 24, 2022 has caused mass migration of people, forcing millions to leave their homes. Many countries of the world came together to provide support and assistance to refugees from Ukraine. For Ukraine itself, this period is characterized by the largest outflow of population for the entire existence of an independent state and even for the entire history of the country, while the migration process has a transnational nature.

The purpose of this study was to conduct a correct analysis of the migration crisis in Ukraine after the military invasion of Russia in 2014.

The study emphasizes that ensuring the rights of refugees at the international level requires the creation of an effective mechanism, which will include a number of subjects with appropriate powers, international treaties and national legislation.

Such a mechanism should be structured and interconnected, which will allow it to effectively perform the functions of ensuring and protecting the rights of refugees.

It is important to note that the existence of an effective mechanism for ensuring the rights of refugees is a key factor for the realization of their rights and freedoms, as well as for ensuring their safety and dignity. Thus, the international community must continue to work on improving this mechanism, ensuring that it meets the contemporary challenges and needs of refugees.

It emphasises that different regions and states have different levels of development of refugee protection mechanisms. These mechanisms are usually formed in different periods and respond to specific events, such as the arrival of large flows of displaced persons. Regional legislation is aimed at providing assistance to states that cannot always solve the refugee problem on their own, as well as at ensuring the rights and freedoms of persons in need of protection. This

helps uphold international law and effectively protect vulnerable people on the ground.

It is also worth noting that organizations, both regional and international, play an important role in the protection of refugees. They aim to ensure that vulnerable groups of people have access to the necessities of life, such as food, social services, housing, work, education, and more, regardless of their location.

Global and regional organizations, such as the United Nations and the European Union, have been actively involved in addressing the status of refugees from Ukraine, implementing various programs and providing assistance.

In March 2022, the European Union activated the Temporary Protection Directive [24], which allowed Ukrainians to live, work, access education, healthcare, and social services in 26 of the 27 EU member states.

The UN played a key role in this process due to two main factors: first, the UN committed itself to international cooperation to develop the processes of regulation and protection of human rights and freedoms; second, there was an objective need for assistance from the international community represented by the UN to address the problems of returning home and reintegration of hundreds of thousands of refugees and internally displaced persons who were forced to leave their homes because of Nazi Germany and the consequences of the war [36, p. 170].

A large part of the study was devoted to the impact of a full-scale war on the migration of Ukrainians.

It is worth noting that the consequences of this mass transfer of Ukrainians will be fully assessed only after the end of hostilities. However, some important conclusions can be drawn today.

What was initially a mass evacuation eventually transformed into labor migration of Ukrainians, especially in European countries, as well as in Canada and the USA.

The world is facing large flows of migrants and refugees caused by wars, conflicts, crises and economic hardship. This puts pressure on host countries and

requires the development of stable and fair reception and integration systems. Ensuring fair working conditions and protecting migrants' rights in the workplace is an important task, especially in times of economic instability.

Due to the duration of the war on Ukrainian territory and the lack of opportunity to return home, migrant women arrange their lives abroad, integrate into the society of the countries of arrival, find work and rent housing. However, in the long run, this may lead to a situation where many migrants will never return to Ukraine, and instead the process of family reunification will begin, which will trigger the departure of men from the country.

It is worth noting that the majority of Ukrainians are currently in Europe, taking advantage of social guarantees and benefits provided to war victims.

However, with the end of the war, this status will be revoked, which will force Ukrainian citizens to either leave the country of arrival, or change their migration status, or find work depending on the conditions that apply in a particular country for foreigners. Those who have received the status of a temporary refugee are considered non-residents of Ukraine.

However, it emphasizes, that there is a group of Ukrainians who express a desire to return to their homeland after the restoration of peace, and polls confirm this trend. Despite this, the forecasts regarding the large-scale return of Ukrainians to their homes are quite pessimistic and carry threats for the demographic and economic future of Ukraine.

The main motivation for returning is patriotism and love for Ukraine. That is why it is important that the state actively works to preserve emigrants' connection with the Ukrainian language, history and culture. Also, those who wish to contribute to the restoration of infrastructure, social services and the economy in the affected areas may find motivation in helping their country after the war.

Taking into account the potential of our country and support from the West, there is a possibility of creating conditions for the return of Ukrainians, at least to those regions that were not affected by war and occupation on a catastrophic scale.

The future development of Ukraine in the post-war period looks optimistic.

Successes in the fight against corruption, strengthening of state institutions and improvement of the investment climate can contribute to the inflow of investments for the recovery and development of the economy, which, in turn, will stimulate the return of a significant part of migrants to the Motherland.

Finally, it is important to pay attention to the need for further research on the topic of Ukrainian migration, particularly in the aspects of creating economic and social conditions for the return of migrants.